

R.Simon

①

ספר

רמת רחל

08/09/2018

כולל

בירורי דינים וחקרי הלכות בעניני רופאים ורפואות ביקורי
חולים גוסס קריעה אונן הלויית המת והספד

הוצאה שניה

חנני ה'

אליעזר יהודה וולדינברג

חבר בית הדין הגדול

זני ה' בקום נכט

בן לאאמו"ר הרה"ג מוהר"ר יעקב גדליהו ז"ל

(כא)
קזנין א"י

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

גאוס וקחול
טנרטי אמו

שנת תשמ"ה לפ"ק

נצטג קסיוז
4
אליעזר ביקו
ר אקרוגמאט
אויס
טויס

2

שיש לעיור את החולה עליהם, וז"ל: אם גמילות חסד בביקור חולים הוא גדול במאד כשסבקרו בצרכי גופו ובריאותו. ק"ו בן בנו של ק"ו אם מבקרו בצרכי נשמתו דהיינו לראות שהחולה יהודה היטב בשברון לב ובחרטה גמורה ובבקשת מחילה וסליחה מהשייח, וגם יצוה עניניו שלא יהיה נשאר חייב הוא וכן להיפך, ולא כמו שעושי המוניים שממתניין בדברים ההם עם החולים עד דדוכה של נפש שאז החולה בלי דעת ואינו מהרהר בחשובה גמורה כי מהות התשובה הוא החרטה ועזיבת החטא והיודי על כל פרט ופרט מעוונותיו ובקשת המחילה בלב נשבר ובבכיה וצריך לזה ישוב הדעת, ע"כ זריון מקדישין כשמבחינין בו שהוא מסוכן יאמר לו כי טוב להודות לה ולהתפלל לו שהוא הרופא האמיתי ביודי שאינו כ"א חפלה לפני ית' כמו שאנו עושין בכל יום חסיד כבית הכנסת וכמו שאמרו רבותינו ז"ל הרבה לא התורו ומתו והרבה התורו ולא מתו ובכן ירפאוהו רפואה שלימה, וקודם כל יאמר לו שישאל מחילה מכל מי שחטא כנגדו בין בדיבור ובין במעשה ואם יש בידו באיזה אופן ממון חבירו יסדר שישיבוהו לו, כי הרבה הקפיד הקב"ה על דברים שבינו לבין חבירו, וכן שימחול לכל מי שחטא כנגדו בין באומר בין בפעל בין בגילה בין בכבודו, כי אלמלא כן לא ימחול לו השיי על עונותיו שישאל עתה מחילה מהן שכן ארז"ל נושא עון ועובר על משע למי נושא עון למי שעובר על משע, ויודיע לו שעתה יקרא לפני ה' היודי הנהוג מלה במלה אך שהוא כולל ולכך צריך שיהרהר בלבו פרטות עונותיו ויצרם איך שיוכל תחת איזה אחד מאותם הסוגים, ואם היא אשה שתכין לבה בפרט אם עברה על ג' מצות נדה חלה הדלקת הנר תהא כונתה חרטה גמורה ושם יוכה ה' לחרפה שלא תוסיף עוד לעבור עליהם, וכל המרבה בידורים הרי זה משובח עכ"ל הטור.

ועיין מ"ש בקצרה על כך גם בספר מעבר יבק חלק שפתי צדק ס' ע"ש, ועיין שם גם בחלק אמרי נועם ס' ע"ש מענין מה שבהרבה פעמים אמירת היודי לחולה מקל מעליו החולי, יען שכוח ממתק כחות הדינים שעליו ע"י שבירת לבו ורוחו בקרבו, וכן יען כי באמרם לו שיתן דעתו על עניניו אם הלזה או הסקיד אצל אחרים או אחרים הלזו לו או הפקידו אצלו מתקן בזה מה שבינו לבין חבירו ע"ש עור דברים נפלאים בזה.

ב) כן ע"ן שם במעבר יבק בחלק שפתי צדק ס' ע"ש ח' מ"ש דברים נעלים ונלהבים בקשר לחובת האב לצוות לביתו בפני עדים [עיין בקשר לכך גם בחכמת אדם כלל קנ"א ס' ע"ה] בשם הספר חסידים [ולראות מראש לסדר כהוגן חילוק הנכסים כשירדע שבני בני מריבה, וכן בקשר לחובת הבנים לקיים הצוואה, ולהתנהג באחות ובשלום ובמישור אשר בכך

יתנו מעדנים לנפש אביהם וישכב ואין מחריד, ע"י"ש היטב וישמע חכם ויוסיף לקח. ויעיין שם גם במאמר שפת אמת פ"ד כמ"ש דלהכי נקטו לשון „ביקור“ חולים, ולא לשון ראייה וחליכה והקבלה, בכדי לחרות לאדם דעת שילמד לחולה שיפספש ויבקר מעשיו, כי בסוד הסיבה יסור המסוכב ע"י"ש.

ג) ובספר אהבת חסד להחסיד שבכהונה הבעל ח"ח ז"ל ח"ג ס"ג מוסיף גם דאם איש אמיד הוא החולה ולא עשה צדקה וחסד כראוי עד עתה יש להוכירו שיתקן דבר זה או עכ"פ לקבל עליו בליג לתקן כשיקום מחליו כי מצינו כמה פעמים ברח"ל שזכות הצדקה מצלת לאדם ממות וגם להציל מן הגיהנום ע"ש, וכך ראיתי בספר שבט יהודה למהר"י ע"י"אש ז"ל שמכ"א בכז"א בשם המפרשים דראוי לאדם סמוך למיתתו להניח איזה דבר לעניים או להקדש או לחכרת גמילות חסדים או לחברות אחרות כי חיובה על האדם מכל עמלו בשעה זו להניח להקדש כי הוא חלקו בחיים ע"ש.

ועיין גם בספר מעבר יבק מאמר שפתי צדק ס' מ"ש בכלל בגודל התועלת שיש בדבר אם ישים החולה לקומת הצדקה או לקומת חולים או יתן בידו לאיזה עני הגון קודם שיתחיל היודי לפנות עשרים וששה פרוטות ואם יוסיף עד צ"א ליהודי תו"ה ואדנות מה טוב, ואם יוסיף עד ק"ב כנגד הו"ה אה"ה אדנות מה טוב ונעים והמוסיף מוסיפין לו חיים וכו' ע"י"ש.

כ) אכור בזה הערה נחוצה שכותב בזה בספר הר-אכל בדיני גוסס וז"ל: אמנא מילתא וושרתא וגדולה היא אלי, לדעת יצוה האדם קודם מותו שיפריש מהגון לצורכי רבים כי רובן בגזל ואמר דו"ל במס' ב"ק ד' צ"ד וכ"פ בחו"מ ס' שפ"ו גזל ואינו יודע למי גזל יעשה צורכי רבים ואולי יש בידו איסור גזילה ממה שאינו יודע למי ישיב ויתכפר לו עכ"ל, ואשרי משכיל אל דל לעוררו על על הגיל בדרך הרצויה.

כח

אם מותר וישנו חיוב לעשות מאמצים להציל גוסס ואם מותר לחלל לשם כך

את השבת

(סימן שלט)

דיני גוסס

טע"ף א. שנינו גריש שמחות הגוסס הרי הוא כמי לכל דבר וזקק ליבוט ומוטר מן היבוט וכו' ואסור לעשות לו דבר שהקרב

מיתחו וכן שנינו במשנה דשבת (קנ"א):
 דהמעטץ עיניו של מת עם יציאת הנפש
 ה"ו שותף דמים.

א) במסכת שבת ושמות שם וכן ברמב"ם בפ"ד
 מאבל ורמב"ן בה"א וטור ושו"ע לא
 נזכר רק מזה שאסור לעשות דבר המקרב מיתחו,
 אבל לא נזכר אם יש גם חיוב לעשות עוד מאמצים
 להצלת נפשו, ובפרט אם מותר משום כך גם לחלל
 את השבת משום ס"ס דס"ס של הצלה, או משום
 המשכת חיי שעה של איזה רגעים בלבד. ויש לברר
 הדין בזה.

ב) בחשבי בזה במבט ראשון לדון על כך ממה
 שמובא במ"י שבת שם באותה סוגיא
 עצמה, דהיינו ממה דאיתא: תניא אמר רשב"ג תינוק
 בן יומא חי מחללין עליו את השבת וכו' אמרה
 תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות
 הרבה. הרי שהתרת החילול הותנה בתנאי של כדי
 שישמור שבתות הרבה, וא"כ דון מינה הא כל שברור
 הדבר שלא יגיע לכדי שמירת שבת אחרת אסור
 לחלל עבורו משום הצלת חיי שעה של זמן קצר.
 נזכרתי מיד כי אמנם האור החיים על התורה (שמות
 ל"א-ט"ז) מכאן כן בהדיא וז"ל: "א"י עושה אימתי
 התרתי לך לשמור איש ישראל אפילו בערך כנוד
 שבת דוקא לעשות פי' באדם שישנו בגדר עמוד
 לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת
 לשמרו הגם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים
 לא יחללו עליו שבת".

אבל באמת נלפענ"ד דדברי האוה"ה ז"ל לא נאמרו
 בזה לחלכה כי הרי ביומא ד' ס"ה ע"ב דוחה
 הגמי ילפותא זאת דסקינ' דוחה שבת מהך קרא
 דושמרו וגו' עם יתר הילפותות שם, משום דעל כולהו
 יש טירכא דאשכתן ודאי ספק מנלן, לכד מדשמואל
 דלית ליה טירכא דיליף לה מ'וחי בה"ס ולא שימות
 בה"ס. והכי קי"ל להלכה כשמואל דהרי פסקינן
 דאטילו ספק ספקו נפש דוחה את השבת, ואפילו כיש
 כמה ספיקות, עיין רמב"ם בפ"ב מה' שבת ה"א
 ושו"ע אריח ס"י שכ"ט. ושם ברמב"ם בה"ג מכ"א
 להדיא להלכה הך דרשה ד'וחי בה"ס ולא שימות
 בה"ס. ומוסיף ע"ז גופך משלו בכתבו, הא למדת שאין
 משפטי התורה גקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה
 בעולם, וכבר כתב להקשות על דברי האור החיים
 המנחת חנוך במוסף השבת במלאכת הוצאה, עיי"ש.
 ועוד זאת, כפי שמזכיר המג"ח שם הרי אמרינן
 בהדיא ביומא שם ב"י פ"ג ע"א במשנה דמי
 שנמלה עליו מפולת ספק חי ספק מת וכו' מפקחין
 עליו את הגל, מצאוהו חי מפקחין וכו'. ואמרינן בגמ'
 ב"י ס"ה ע"א דלא צריכא דאטילו לחיי שעה, וכן
 גמס' ברמב"ם שם בהי"ח בהדגישו בלשון: ומוציאין

אותו לחיי, אותה"ה ע"ה. וכן בשו"ע שם בסעי' ד' וג"כ
 בהדגשת לשון: שאינו יכול לחיות, אלא לפי שעה.
 ומשמע מזה שדין זה הוא אליבא דכו"ע, כי לא
 מצינו בגמ' מי שיחלוק על משנה זאת, ובע"כ לומר
 כמו שמבאר המ"ב בביאור הלכה שם דאע"כ דלא
 שייך הכא טעם חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות
 הרבה אפ"ה מחללין משום דלאו דוקא שבת ה"ה
 שאר מצות כמו שכחב המאירי ביומא וז"ל ואע"פ
 שנתכרר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת
 שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה, ע"ש בביאור הלכה
 מה שמוסיף לבאר בטוב טעם דאפילו הנ"ל הוא ג"כ
 לטעמא בעלמא אבל לדינא לא תלוי כלל במצות
 דאין הטעם משום דדחינן מצוה אחת בשביל הרבה
 מצות, אלא דחינן כל המצות בשביל חיים של ישראל
 עיי"ש. וכן ראיתי שמבאר נמי הכי המהר"ם בן חביב
 בספרו תוספת יוה"כ על יומא, דמקשה בכזאת על
 ר"ש בן מנסיא דק"ק ה"ק כדי לשמור שבתות הרבה
 והלא אפילו לחיי שעה חיישינן ומחללין עליו את
 השבת, כדלעיל, ומתוך ד"ל שישמור שבתות הרבה
 לאו דוקא, אלא ר"ל צוויים הרבה דה' צונו וכחיי
 שעה דאדם הוא חי עושה כמה מצות והם הנקראים
 שבתות הרבה ע"ש.

והפענ"ך נראה להוסיף ראיה למירו"ם הנ"ל דהמכוון
 גם לשאר מצות מלשון דברי הגמ' בשבת
 שם דמסיימת, דוד מלך ישראל פת אין מחללין עליו
 כיון שמת אדם בטל מן המצות, ונלא כתוב בלשון
 כיון שמת אדם בטל משמירת שבתות, במגביל ללשון
 הרישא וחינו משום דגם בחי באמרם כדי שישמור
 שבתות הרבה ג"כ ר"ל מצות הרבה, ומשום כך מסיימת
 הגמ' במגביל לכך במת דאין מחללין מכיון שכבר
 בטל מן המצות וליכא גביה הטעם של כדי שישמור
 מצות הרבה, והוא הסיפא בגדר של בא זה ולימד
 על זה, על הרישא, ומתקשר לפי"ו שפיר הרישא של
 תינוק בן יומו חי וכו' עם הסיפא של דוד מלך
 ישראל מת וכו', דיוצא כהסכרת טעם והיפוכו.

ובספ"ר שו"ת פרי השדה ח"ב ס"י י"ז ראיתי שכתב
 להעמיד דברי האוה"ה לחלכה ובגוונא דמומר
 להכעיס שלא יגיע לשמרו עיי"ש, ודבריו דחוקים
 מאד לפענ"ך מלהעמיס כן בכוננת דברי האוה"ה.
 עכ"פ ראינו כי להלכה דינא הוא דמחללין את השבת
 גם עבור חיי שעה בלבד, וא"כ נהדר אנשינן
 לביירונו אם מחללים את השבת גם עבור גוסס.

ג) והנה בתוס' נדה ד' מ"ד ע"ב ד"ה איהו כותבים
 במשיטות דמחללין את השבת על גוסס
 בידי אדם ומסתייעים לכך מדאמר בפרק בתרא דיומא
 דאין מהלכין בסקו"נ אחר הרוב ע"ש. וא"כ הרי אפשר
 ללמוד מזה בק"ו שמחללין את השבת עבור גוסס
 בידי שמים המחובר אל החיים ביתר בטחון מגוסס
 בידי אדם, דהרי הגוסס בידי אדם ההורגו פסור

3

4

הגוסס בידי שמים ההורגו נהרג עליו ע"ש בתוס' וכרמב"ם בפ"ב מרוצח ה"ו.

אל"א שמצינו בשו"ת בית יעקב סי' ג"ט שנשאל ממש כשאלחנו אם מחללין את השבת עבור גוסס, ועמד על התימא על שלא נזכר זה מפורש בפוסקים, וכן מביא דברי התוס' בנדה הנ"ל אבל כותב להקשות עליהם על ראייתם מהא דאין הולכין בפקו"ז בחר רוב כי אדרכא הרי מתפרש בסוגיא שם לפי הגירסא שלפנינו ^{הנה"מ 108/09/2018} ובשו"ע או"ח בסי' שכ"ט סעי' ב' דכן אמרינן בזה כל דפריש מרובא פריש, ור"ל דמשום כך לא הביאו הפוסקים דברי התוס' להלכה, וס"ל להלכה דאין מחללין על הגוסס את השבת, ומתוך שרוצה הבית יעקב לחלק את הגיסס ממה דמבואר באו"ח שם סעי' ד' דאפילו מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה דג"כ מחללין אע"ג דודאי לא חי וגוסס הרי מצו"ט חי, כותב הבית יעקב סכ"א חדשה אשר יוצא ממנה גם דין חדש, והוא דבמיתו מרוצץ איכא שפיר טעמא משום דחוששין לחיי שעה, אכל בגוסס איכא לפעמים ריעותא אם עשו לו רפואה ע"י חיי שעה שמעצבים יציאת הנפש שהרי מותר למנוע מן הגוסס דבר המעכב יציאת הנפש אע"ג דז"סיר לקרב מיתו כמב' אר' ב"י"ר, וא"כ אם יעשה לו רפואה יבא ריעותא לעכב יציאת הנפש שלא ימות מהרה הילכך אין מחללין את השבת משום דאינו נכון לעכב בגוסס יציאת הנפש ע"ש.

ויוצא לנו לפי"ו ה"כ מהודעת שלא רק שאין לחלל את השבת עבור חיי שעה של גוסס [אם לא דיש רופא מומחה הסובר שאפשר לעשות לו רפואה שית"י ע"י ויכריא עי"ז דאזי מחללין את השבת, כדמבאר הבית יעקב שם] וכן לא רק שאין חיוב גם בחול לעשות מאמצים להמשכת החיי שעה שלו, אלא גם זאת דאיסורא איכא בכך בעשיית פעילות לעיכוב יציאת הנפש של הגוסס משום המשכת החיי שעה שלו, ודבר זה קורה כמה פעמים למעשה שהרופא קובע שאין עוד כל תקוה להציל את הגוסס כרדת שחת ובכל זאת עושה בגופו פעולות רפואיות ע"י הזרקת זריקות ומצליח בכמה פעמים להמשיך חיותו של הגוסס בכמה שעות יותר או בכמה ימים, ולהחזיר גם את הכרתו למשך זמן זה, ולפי הבית יעקב הנ"ל יש להזהיר על כך שלא לעשות כן ועל אחת כמה שיש להזהיר שרופא כהן לא יכנס לבית גוסס כזה שאין תקוה להחזירו לבריאותו לשם טיפול רפואי להמשכת החיי שעה שלו בלבד, וכדנפסק ברמ"א בסי' ש"ע דיש להחמיר מליכנס לבית שיש שם גוסס, ושוב ראיתי בשו"ת בית יעקב סי' ק"ל דס"ל לאסור בכלל לכהן רופא מליכנס לבית הגוסס לרעת רמ"א זאת ולטמא משום ספק עי"ש.

ד) אולם ראיתי בשו"ת שבות יעקב ח"א הא"ח סי' י"ג שמשיג על דברי הבית יעקב הנ"ל

ודוחה קושיתו על דברי התוס' בנדה [מלבד זה דס"ל שם גם דאסי' אי נימא דהולכין בחר רובא [שם כחוב דאין הולכין והוא ט"ס דניכרן מ"מ חיישינן לחיי שעה] וס"ל לעקר להלכה דמחללין את השבת עבור חיי שעה של גוסס, ומביא דברי האו"ח כלל ג"ט דין ל"ה שמדמה בהדיא דין מי שנתרוצץ מוחו לדין הגוסס ומסתייע להדין דמפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי שעה מההיא דריש שמחות דאמרינן המעצבים עיניו הרי זה שופך דמים, ועל זה שכתב הבית יעקב דאסור לעכב יציאת הנפש, משיג עליו השבות יעקב דדבריו אינם מוכנים דודאי לעכב יציאת נפש לעשות מי שאינו בקי ברפואה אסור לעשות, אבל מי שבקי ברפואה למנוע ממנו הגסיסה לפי שעה פשיטא דמותר לעשותו, עי"ש ביתר אריכות.

וה"כ לפי דברי השבות יעקב ה"ה דפותח גם לרופא כהן לספל בגוסס אפילו כשהסמוכר רק לשם הצלת חיי שעה בלבד.

כן עיין בשו"ת חתם סופר חו"ד סי' של"ה שכותב להשיג בחריפות על דברי השבות בית יעקב השני שבסי' ק"ל הנ"ל וס"ל להתיר בפשיטות לכהן רופא ליכנס לבית הגוסס בכדי לעסוק ברפואתו ואפילו אם אירע שאחר שתחליטו שמת מרגישים בו שום נדנדוד ורפרוף ימהר הכהן ויחוש ויכנס משום ס"ס דפי"נ עי"ש, וכן השיג עליו בכזה הפתחי תשובת בסי' ש"ע שם בסק"א והעלה להתיר לרופא כהן ליכנס לבית הגוסס לעשות לו איזה רפואה אפילו אם יש רופא אחר שאינו כהן ע"ש, וכמ"כ ראיתי בספר דברי שאול על יו"ד ובספר שו"ת מהרא"ש סי' ע"א שמרבים גמי להשיב על דברי הבית יעקב בשתי תשובותיו הנ"ל יחד [ודוחים ג"כ קושיתו על דברי התוס' בנדה] והעלו להלכה דלא כדבריו עי"ש, גם האליהו רבה על או"ח בסי' שכ"ט סק"א העלת בצ"ע דברי הבית יעקב בסי' ג"ט הנ"ל במת שאוסר לחלל את השבת עבור גוסס, וכן בספר תוספת שבת בסק"ד העלה ג"כ דלא כהבית יעקב אלא דכן מחללין את השבת על הגוסס ואע"ג דרוב גוססין למיתה אין הולכין בפקו"ז אחר הרוב וגם חיישינן לחיי שעה גם בגוסס, מלבד זה דס"ל שם להתוספת שבת דמיתו אם הוא גוסס כבר ג' ימים דאזי אמרינן דודאי מת כבר כדאיחא ב"י"ד סי' של"ט ובהא"ע סי' י"ז בשם הרא"ש עי"ש, אלא דצ"ע בדבריו אחרונים אלא של התוספת שבת שם, דאיזה ראיה מביא מההיא דיו"ד והא"ע, הרי שם המדובר כשאין הגוסס לפנינו ולא ידעינן אם הוא עדנה במצב הגסיסה, ולכן אמרינן דמדהיה כבר גוסס ג' ימים בודאי כבר מת ממש עתה, כדאיחא ברמ"א ב"י"ד שם בלשון, דודאי כבר מת, ועיין ש"ך סק"ח, ומשא"כ בכגון נידוננו דהגוסס לפנינו וחוינן במציאות דעדיין איזה חיותא בו, ואיך נוכל לקבוע ולומר דלא

כן הדבר אלא דודאי מת כבר, אם לא שנאמר
 דהחיות שרואים בו כבר מעתה הוא רק פרכוס לאחר
 מיתה, אבל לזאת אין מיתה ראייה מההיא דיו"ד ואה"ע.
 וכנראה שהבעל תוספת שבת פירש אחרת בכוננת
 דברי הרמ"א ביו"ד, וכך למדתי דבר זה מדברי
 הדגול מרכבה באה"ע בסי' י"ז במ"ש בדברי הב"ש
 שם סי' צ"ד עיי"ש וכן בשבוי"ש שם מ"ש מגי' ימים,
 ועיין לעומת זה בהרע"א מ"ש בשם מהר"ש ואכמ"ל.
 גם הפרמ"ג במ"ו שם סקי"ב ס"ל ג"כ בכזאת דמחללין
 על הגוסס את השכת ע"ש.

עכ"פ חוינו שכל הפוסקים הנ"ל מאוהדים בועה
 אחת דלא כדעת הבית יעקב.

ומכ"כ להוכיח ככל אשר הזכרנו ורק בהסתמך על
 דברי התוס' בנדה והאו"ה בלבד מעלה ג"כ
 הביאור הלכה באו"ח שם להלכה דה"ה גוסס נמי
 מחללין עליו במקוח הגל או אם רופא אומר שסממנים
 אלו יועילו לו להאריך רגעי חייו דהא מרוצץ נמי
 גוסס הוא וגרע מגוסס דליכא בזה אפילו מיפוטרי
 דמיפוטרי אעפ"כ משום חיי שעה מחללין עליו וכמו
 כן גוסס עיי"ש.

ה) וא"כ לפי"ז נלמד גם לשאלתנו דמכ"ש שיש
 חיוב לעשות מאמצים בחול להצלת נפש
 הגוסס בדרך הרטואה בכל מידי דאפשר ולו גם לחיי
 שעה בלבד, כי יקרים מאד רגעי אנוש עלי אדמות
 ויש קונה עולמו בשעה וברגע אחד בהרהורי תשובה
 (מעבר יבק חלק שפתי דעת מכ"ז ע"ש). וק"ו בן בנו
 של ק"ו שמחויבים לעשות כל מאמצי הצלה אפילו
 משום ס"ס דסי"ס של הצלת הגוסס לחברו עוד אל
 החיים כמיפוטרי דחיים.

ו) וכשרואים שהגוסס סובל בהרבה ומתארך זמן מיתתו
 ראיתי בספר פחד יצחק שכותב דנכון
 להתפלל למיתתו בלשון זה: אנה ה' בכח רחמיך
 הרבים וברוב חסדיך הגדולים י"ד מלפניך שתוציא
 ממסגר אסיר נפש פלוני או פלונית ותוציאנה מייסוריך
 ב"ב והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה עכ"ל. וכן
 כותב שם שיתירו כל הקללות, ע"ש. ועמ"ש לעיל
 בסי' של"ה סעי' ג' באריכות בנוגע אם מותר
 לקבש רחמים על חולה מסוכן שאין תקוה לרפואתו
 שימות. ע"ש.

ז) כן אעיר בזה לעיין במפרי שו"ת ציץ אליעזר
 ח"ד מה שהשבתי בדבר היתר רפוי או נתוח
 מסוכן לחולה מסוכן, וכן חולה רוח אי מיקרי חולה
 מסוכן עיי"ש באריכות.

איסור לקרב מיתת גוסס וחומר איסור רצח
 מתוך חמלה

שם, ואע"פ שאנו רואים שמשצטער הרבה
 בגסיסתו וטוב לו המות מ"מ אסור לנו
 לעשות דבר לקרב מיתתו והעולם זמלואו
 של הקב"ה ובג' רצונו יתברך

א) כמה משובחת וקולעת היא הסברתו זאת של
 הפרוה"ש בטעמה של הלכה זו, דמשום
 כך אסור לעשות שום דבר לקירוב מיתתו של הגוסס
 גם כשמצטער הרבה בגסיסתו וטוב לו המות, מפני
 „שהעולם זמלואו של הקב"ה וכך רצונו יתברך" ואיש
 בער ולא ידע וכסיל לא יבין זאת דרכי ההנהגה של
 גדול העצה ורב העליליה עם בריותיו ולכן אינו
 מורשה לבוא בסוד-אלוה.

ב) יסוד סכרא זאת נובע גם הדין של אין אדם רשאי
 לחבול בעצמו (עצמו ^{עצמו} ד' צ' ע"ב ורמב"ם
 פ"ה מחובל ומזיק היא וחז"מ סי' ת"כ סעי' ל"א)
 ומכש"כ לקפח את חייו, והיינו מפני שנפש האדם
 אינו קנינו שלו אלא קנינו של הקב"ה, בדומה למה
 שמסביר הרמב"ם בפ"א מרוצח ה"ר שמפני כך
 מוזהרין ב"ד שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נחן
 כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפוטרו,
 מפני: שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם
 אלא קנין הקב"ה וכו', ובדומה למה שמסביר
 גם הרדב"ז על הרמב"ם בפ"ח מה' סנהדרין ה"ז
 דמשו"ה אין הסנהדרין ממתין ולא מלקין המודה
 בעבירה: לפי שאין נפשו של אדם קנינו
 אלא קנין הקב"ה שנאמר (יחזקאל י"ח) הנפשות לי
 הנה הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו
 שלו וכו' וכי היכי דאין אדם רשאי להרוג את
 עצמו כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה
 עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו
 קנינו ע"ש. [ועיי"ש ברמב"ם מ"ש בנוגע להודאת
 עקן וגר העמלקי ואכמ"ל].

ח) מה שאנו מוצאים גם כאן לענין גוסס שכותב
 הספר חסידים (סי' תשכ"ג) דאם גוסס אומר
 אינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל
 ידוהו משם ע"ש. והיינו כנ"ל דהיות ואסור מדינא
 להיוזו במקומו הרי גם הגוסס אינו בעלים על עצמו
 להתיר להיוזו אשר עי"ז יוכלו לכבות גרו של הקב"ה
 אשר בו, כמליצת הגמ' בשבת קנ"א שם וביותר
 במסכת שמחות שם פ"א ה"ד „משל לנר שהוא
 מטפטף כיון שנגע בו אדם מכבהו, כך כל המעמץ
 את עיני הגוסס מעלין עליו כאילו הוא נוטל נשמחו.
 ולכן אין גתיגת רשותו למעט את דמותו מחשבת לכלום.

מנחת שלמה

קמא

כולל

שאלות ותשובות בירורי ענינים וחקרי הלכות
בארבעת חלקי שלחן ערוך

כרך שני

אוצר התורה

מאת

מרנא ורבנא גאון ישראל
מוהר"ר שלמה זלמן אויערבאך זיע"א
ראש ישיבת "קול-תורה"

בעריכה מחודשת

ע"י בני הגאון המחבר זצ"ל

בהוצאת אוצרות-שלמה

פעיה"ק ירושלים תוכב"א

שנת תשס"ה לפ"ק

7

ולכן הי' נלע"ד דבמקום מצוה [או שצריך לעשות כן מצד הנימוס] אין טעם להחמיר בזמננו, ואף שבזמן התרומת הדשן המצב היה הרבה יותר טוב מבזמננו, אבל מ"מ יתכן שגם אז כבר היו הנשים מצויות בשווקים ורחובות ובכל מקום שהולך הי' נמצא תמיד אחורי אשה ולכן כתב להקל כן נלע"ד, וכיון דבלא"ה רגיל ביי טובא שפיר מסתבר להקל במקום מצוה.

העירו לי מתשובות הרדב"ז (ח"ב סי' תש"ע) שאוסר אפילו כשממהר לדבר מצוה, עיי"ש²⁰.

כד.

דבר ניתוח לחולה מסוכן – והטיפול בחולה גוסס
א. על דבר הילדה החולנית בת עמיתו, נלענ"ד דכיון שעל ידי הניתוח היא תישאר ח"ו משותקת לכל ימי חייה, וגם נוסף לזה אין ההצלה ודאית, בכגון דא מוטב להשאר בשב ואל תעשה ולהשען על רחמי ד' כי רבים רחמיו וביד אדם לא להפילה.

הן אמנם פשוט וברור דאע"ג שהחיים של משותקים ל"ע אינם כלל חיים לפי המושגים הפשוטים שלנו וקשה מאד כת הסבל של החולה וגם של משפחתו, עם כל זאת הננו מצווים וגם חייבים להשתדל בקום ועשה להארכת חייהם של משותקים, ואם הוא חולה חייבים ודאי להזדרז בהצלתו וגם לחלל עליו את השבת, כי הענין של "חיים" אין לנו שום קנה-מידה כמה למדוד את יוקרם וחשיבותם אפילו לא בתורה ומצוות, שהרי מחללין את השבת גם על זקן חולה מוכה שחין אע"פ שהוא חרש ושוטה גמור, ואינו יכול לעשות שום מצוה וחיינו הם רק למשא וסבל גדול על משפחתו וגורם להם ביטול תורה ומצוות, ונוסף לצערם הגדול הרי הם אזלי ומדלדלי, אפילו הכי מצוה בגדולי ישראל להשתדל ולעסוק בהצלתו ולחלל עליו את השבת.

ועוד יותר מזה נלענ"ד שאפילו אם החולה מצטער הרבה באופן כזה שמצד ההלכה מצוה לבקש עליו שימות, וכמו"ש הר"ן בנדרים (מ' ע"א) והובא גם בפוסקים, מ"מ גם באותה שעה שמבקש ומתפלל לד' שהחולה ימות ג"כ חייב הוא להתעסק בהצלתו ולחלל עליו את השבת אפילו כמה פעמים.

ולעומת זה עשיר מופלג שהוא רגיל בחיי עושר וכל רכושו הולך ח"ו ונשרף והוא עומד ורואה איך שהאש אוכלת ושורפת לנגד עיניו כל רכושו והוא ישאר עני המחזר על הפתחים, אפי"ה גם רק לכבות אסור אע"ג דכיבוי בשבת הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה ואיסורו רק מדבריהם. [וישמרנו הי' ברוב רחמי מנסיון כזה].

הדשן הנ"ל (סי' רמ"ד) שכתב "כיון דקינא לה מאותו האיש חוששין לה משום יחוד אפילו כשבעלה בעיר" משמע קצת דחוק ממה שנאסרת לבעלה איכא נמי בכה"ג איסור יחוד, אך אעפ"כ חושבני דאפשר שאף אם היחוד הוא במקום שאפשר להתמהמה ולשהות שם הרבה זמן ולבוא לידי טומאה, מ"מ כיון דבעלה נמצא עכ"פ בעיר יש מקום לומר שאם הם מתיחדים לכתחילה על דעת שלא לשהות שיעור טומאה דשפיר שרי לכתחילה גם מדרכנן, וצ"ע.

ומיהו אם נתיחדו במקום סתר ולא ידעו כלל שיש שם אנשים נלענ"ד דאף שלפי מחשבתם עברו ממש על איסור יחוד מ"מ אפשר דהו"ל כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כיון דנתברר שלא שהו שם ביחידות, ורק לענין אשה שאין בעלה בעיר אלא שהיא אינה יודעת וחושבת שהוא כן נמצא בעיר מסופקני דאפשר שמותר גם לכתחילה להתיחד עמה בכה"ג שגם אם המתיחד יגיד לה שבעלה איננו בעיר לא תאמין לו כיון דסו"ס אימת בעלה עלה ואין כאן איסור יחוד אע"פ שלמעשה איננו כלל בעיר. [וראה עוד לעיל סימן ל"ה אות ד].

כג.

דבר הליכה אחורי אשה¹⁹

קבלתי את יקרת מכתבו ונהניתי מאד ממה שמצא בלקט יושר (יו"ד סי' שע"ו) שכתב בזה"ל: ואמר שמותר לילך אחר אשת חבר או אחר אמו משום דבזמן הזה אין מוזהרין כ"כ מלילך אחר אשה, עכ"ל. ובכוננת דבריו הנראים מקופיא כתמוהים מאד נלענ"ד לפרש באופן זה. כי מצד הסברה הי' נלענ"ד דמלשון השו"ע באהע"ז (סי' כ"א סעי' א') "פגע" אשה בשוק משמע דאין דרכן של נשים להיות בשווקים ורק על דרך מקרה "פגע", וכידוע דלפנים הי' דרכן של נשים צנועות להיות בבית כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה (ומפורסם מהחתם סופר דטעמא דנשים אין מדליקות לעצמן נר חנוכה הוא כדי שלא תעמודנה על פתח הבית הסמוך לרה"ר), ולכן כשהולך כנגד אשה אין החשש גדול כי יתבייש להסתכל בה שהרי היא תרגיש בכך, משא"כ לאחריה שהוא רואה ואינו נראה חיישינן טפי.

ונוסף לזה גם נראה שבזמננו הי' אפשר להזהר מלכת אחורי אשה, משא"כ בזמננו הרי אף אם יברח מאחורי אשה ימצא תיכף את עצמו אחורי אשה אחרת, וכמדומה לי שנשים מצויות ברחוב יותר מאנשים ומה גם בזמנינו שהפריצות מצויה הרבה ולצערינו הפרוץ מרובה על העומד ואין מתביישים להסתכל באשה גם בפניה.

19. תשובה להגאון מוה"ר אליעזר י. וולדינברג שליט"א – בדבר השאלה באשת חבר אם מותר לכבדה לעלות קודם לאוטובוס וכדו' משום חשש איסור של הליכה אחורי אשה.

20. קטע זה נוסף ע"י רבינו זצ"ל במהדורות קודמות כמילואים שבסוף הספר.

מכאבים ויסורים גדולים או אפילו סבל נפש חזק מאוד, חושבני שאוכל וחמצן לנשימה חייבים ליתן לו גם נגד רצונו, אבל מותר להמנע מתרופות הגורמות סבל לחולה אם החולה דורש את זה. אולם אם החולה ירא שמים ולא נטרפה דעתו רצוי מאוד להסביר לו שיפה שעה אחת בתשובה בעוה"ז מכל חיי העולם הבא, וכדמצינו בגמ' סוטה (כ' ע"א) שזה "זכות" לסבול ז' שנים מאשר למות מיד.

וד' הטוב ישמרנו מכל רע ויקויים בנו והסירותי כל מחלה מקרבך ויזכנו לעבדו בשמחה ובטוב לב כל הימים.

אבל מ"מ הואיל וסו"ס החיים של המשותקים הם רעים ומרים, וגם יש אשר טוב להם המות מהחיים, לכן בכגון דא מסתבר שאין חייבין לעשות מעשה של ניתוח בקום ועשה, ובפרט בגידון דידן שגם עצם ההצלה אינו אלא ספק.

ב. רבים מתלבטים בשאלה זו של טיפול בחולה גוסס, יש סוברים דכשם שמחללים שבת עבור חיי שעה כך חייבים להכריח את החולה על זה כי הוא אינו בעלים על עצמו לוותר אף על רגע אחת, אך מסתבר שאם החולה טובל

כ"ה

כדיני אנינות ואבילות

- ו. אונן והמלויים את המת - לענין ברכת אשר יצר אתכם. וכו' תרכה
- ז. אונן - לענין ספירת העומר תרכה
- ח. אונן - לענין נעילת הסנדל בת"ב, ביוה"כ ויולדת . . . תרכה
- ט. אונן - בקריאת שמע ובברכת המפיל תרכה

- א. מתעסק בצרכי המת כשהוא בעיר אחרת . . . תרכו
- ב. נודע לו ממיתת קרובו בעיר אחרת ואין בדעתו לנסוע לשם - מאימתי מתחיל באבילות . . . תרכו
- ג. אונן אם מותר בלבישת טלית קטן תרכו
- ד. אונן אם חייב בצדקה ובמתנות לאביונים . . . תרכו
- ה. עניית אמן אחר ברכת אונן או למי שפטור מן המצוות תרכו

ובכמו כן להיפך במי שנודע לו בעיר אחרת שמת לו מת ואין דעתו כלל לנסוע לשם דאף להסוברים שצריך חיכך להתאבל מ"מ אם הוא עדיין מטפל ע"י הטלפון בענינים הנוגעים לכבודו של המת ג"כ אפשר דחשיב כל אותו הזמן כאונן, אך אפשר דכיון שאין המת לפניו ולא יהא גנאי למת דינו רק כעוסק במצוה דאינו פטור מן המצוות אם אפשר לקיים שניהם, ומ"מ נלענ"ד דמבשר ויין נכון להחמיר.

ב.

נודע לו ממיתת קרובו בעיר אחרת

ואין בדעתו לנסוע לשם - מאימתי מתחיל באבילות

מי שנודע לו ממיתת קרובו בעיר אחרת ואין בדעת האבל לנסוע לשם, נחלקו בזה גדולי עולם, דהגאון בעל משיב דבר (ח"ב סי' ע"ב) סובר דרק לגבי זה שמתעסק עם המת אמרינן דמיד כשמסרו לכתפים חל עליו אבילות, משא"כ זה שנמצא בעיר אחרת אינו חייב להתאבל כי אם משעת קבורה, והוכיח כן מסי' שע"ה (ס"ו) במי שהודיעוהו שצלבו וכו', אולם חתנו הגאון מוה"ר רפאל שפירא זצ"ל חולק עליו וסובר ברור דלגבי זה שנמצא בעיר אחרת חשיב חיכך כנקבר ומיד חל עליו אבילות, ורק אם נמצא באותה העיר שמוליכים לשם את המת לקוברו אז ודאי צריך להתמין עד קבורה. ודיעותיהם הובאו בשדי חמד (פאת השדה אסיפת דינים מערכת אבילות סי' י"ד).

א.

מתעסק בצרכי המת כשהוא בעיר אחרת

בהאי הלכתא דאנינות דאורייתא לענין אכילת קדשים ומעשר שני (זבחים ק"א ע"ב), אף אם ילפינן מהתם אבילות יום ראשון (רמב"ם פ"א מאכל ה"א וברידי"ז), מ"מ אין לזה שום קשר להא דאונן אסור בבשר ויין ופטור מכל המצוות (עיין ט"ו יו"ד סי' שע"ה סק"ב), וכאילו כל השם של הלכות "אונן" שכתבו הפוסקים הוא רק שם המושאל, שהרי באכילת קדשים אסור גם בשבת ויו"ט ואפילו אם בבית האסורים או בעיר אחרת שמתחיל מיד להתאבל, וגם אע"ג שמותר להאכיל בשר ויין למי שאינו יודע שמת לו מת מ"מ להאכילו קדשים ודאי אסור, כי הפטור ממצוות הוא רק במי שמתו מוטל לפניו או מוטל עליו לקוברו דחשיב כעוסק במצוה דפטור מן המצוה וגם משום כבוד מתו.

ומסופקני במת שמוליכין אותו מחו"ל לארץ ישראל דאע"ג דהקרוב שבחו"ל מתאבל מיד כשהחזיר פניו מללוות כמבואר בשו"ע יו"ד (סי' שע"ה סעי' ב'), מ"מ אם הוא עדיין ממשיך לדאוג ולדבר בטלפון עם ארץ ישראל בדברים הנוגעים לצרכי המת וכבודו, דלכאורה הוא עדיין אונן שאסור בבשר ויין וגם אפשר שפטור מכל המצוות עד שיפסיק לגמרי מדבר עוד עם ארץ ישראל באותם הענינים ורק אז חשיב כהחזיר פניו ומתחיל להתאבל משום דכמו שפטור מן המצוות כך הוא פטור גם מלהתאבל.

בעזרה"ת

ספר

שאלות ותשובות

למנוח

שבט הלוי

חלק שישי

למנוח

תשובות וזכרונות
בארבעה חלקי שולחן ערוך
וקונטרס הקדשים

✳

זכני בעל הרחמים וכטובו חנני

שמואל הלוי ואזנר

רב אב"ד דעיה"ק

זכרון מאיר - בני ברק

וריש מתיבתא דישיבת חכמי לובלין

מהדורא שלישית בתוספת הערות והשמטות, תיקונים וציונים רבים

שנת תשס"ב לפ"ק

כרי דמדה גוסס להא דחוששין לחיי שעה, ובחמת חי לא
 דהסמיג ובראשונים הביאו מזה היינו יכולים לחלק בין
 המעשים פיניו דעושה עי"ז פשוטה לקרב מיתחו, וכדאיתא
 צו"ד שם דאין יוגעים בגוסס, וצין פשוטה פקוח נפש בקום
 ועשה להאריך שעותיו דזה לא היינו מחויבים, אבל הראשונים
 מדמים צ' נושאים אלה, ועליו לקבל באימה.

ודבר פשוט דהא דמפקחין היינו גם באיסור תורה דמלאכה
 גמורה, ודלא כמשי"כ המני"ח דמוכך בשב"ח (צ"ב ע"א)
 שש חכם אחד דהא דמחללין שבת על חי שעה זה דוקא
 בחילול דרבנן דהיינו פיקוח נפש דמלאכה האבנים עיין ר"ח
 ל"ב ע"א אבל חילול דאורייתא לא, וכחצ כן לחי דברי
 האוהבתי"ק הידועים פי כי תשא שבי דאם לא יגיע מו שפול
 הגל עליו נשבת אחרת לשמרו חין מחללין, והחמיה ממשתתו
 דיומא הג"ל, וזה כי המני"ח מה שבי אבל פשיטא דזה
 נפלולא בעלמא לחי דברי האוהבתי"ק, אבל להלכה כל
 הראשונים ופשוט הרמב"ם והשו"ע נגד זה, דמחללין גם
 באיסור תורה.

→ והשתא נח לעיקר שאלתו דמהאי צו"ד סי' שליש יראה
 לכאורה דאין לנו חוששין להאריך שעותא, הנה
 שאלה הקדמונים הוא בהשבות בית יעקב סי' י"ע הוצא
 בשבויי שם שבי צעל בית יעקב דאין מחללין על הגוסס שלא
 כדעת ההוס' וא' מראיותיו כי השבויי בשמו וז"ל אסור
 לעכב ויאות נפש חף שבקי לעשות רפואה לחיי שעה ע"כ
 והיינו דבעל בית יעקב דמה האיסור לעכב דממילא יוצא
 דאפיני איכארה איכא לעסוק ברפואה להאריך שעות בגוסס,
 וכאשר העיר כ"ח.

ובשבויי דזה וכו' ע"ז דבריו אינם מובנים דודאי לעכב
 ויאות נשמה לעשות מי שאינו צקי ברפואות אסור
 אבל מי שבקי ברפואה למנוע ממנו הגסיסה לפי שעה פשיטא
 דמוחר לעשותו וה"ל מע"ז י"ג, ועוד כי שם חילוק בין למנוע
 ממנו גרם מיתה כגון לפקח עליו את הגל, ומסיים בשבויי
 יא"כ כיון דמוחר לעשותו ודאי מחללין עליו שבת מפני פיקוח
 נפש, ומדייק לבנו דמוחר לעשותו משמע דאין חיוב דבכר,
 מכ"מ כיון שמוחר לעשותו נכנס בגדר פקו"י דדוחה שבת,
 ומשי"כ למנוע ממנו הגסיסה לפי שעה לכאורה יראה דר"ל
 לבעל ממנו הגסיסה לפי שעה ולשונות הפוסקים משמע
 דאפיני חיוי מוגע הגסיסה אלא מאריך הגסיסה לפי שעה
 ג"כ מותר ולכאורה הכי הוא דמרו"ן, ואולי גם השבויי ר"ל
 כן ומשי"כ למנוע הגסיסה ר"ל למנוע המיתה לפי שעה.

→ ולפ"ז יאל לן נקודה חדשה בדיונים אלה, דאע"פ דבסחם
 עיפול בספק סכנה חיוב גמור מה"ח הוא אפילו
 רוצו למיתה והחיוב לא דרך ספק אלא דרך ודאי כאשר
 בארתי באורך צו"ח שבת הכי חו"ח סי' ס' מכ"מ בגוסס
 כה"ג נהי דחיוב ליכא מכ"מ מותר הוא ודוחה שבת וכל
 האיסורים, מיהו פרע זה עדיין לליע, ולפ"ז אחא שפור גם
 דין הרמ"א צו"ד דמוחר להסור הכונע, דלא מציעו את
 נימא דרך היתר הוא ולא חיוב לעסוק ברפואת הגוסס, אבל
 כ"ז במקום דלא מהחזקים עי"ז ומתברר יסוריו, אלא גם
 אם נימא דחיוב נמי איכא מ"מ כ"ז דוקא אם לא נגרם לו
 עי"ז רצו יסורי מיתה וכאזים מתרצים והולכים דאם רואים
 שעי' הארבה זו צענות יסורי מיתתו מתרצים צוה ודאי לא
 ליתת תורה כה"ג בגוסס, ומורה למנוע ממנו זה בלי לנגוע
 בו, וסוגיא דעלמא כמדומי דבגוסס עכ"פ חיוב ליכא,

ו — ואעפ"י שהי מקום לדייק בלשונא כמה שאמר את
 לדידי ביו שאלים דר"ל דאם ישאלו לאחרים ויתירו
 אין מוחה בהם, כי כך דרך לשון בני אדם, מכ"מ אולי הי
 לדיק הוא עטס כגון ונמוק אמת שלא להוליא יחידים משם.

ז — ובין שינסם מהקרוצים של הגפעים (גם מאלה
 שרואה ה"ר שמחה ארנסטר נ"י להעלת) שירשיהם
 דאורייתא חוששין מאד לדברי הרב משארמאש ז"ל ואין
 צרנגס להזים ממקומן א"כ קשה ליתן היתר צוה להרי"ר
 שמחה הג"ל, ואין ציבלתו רק לדון על אחיו ועוד שיש לו
 שייכות אליהם — כאשר העיר גם הגר"א גשטטנר שליט"א.

ח — וגם מאד לריך זהירות וזריזות צענין הערוצת עלמות
 אחרים וצפרט שכבר עברו יותר מנ"י שנה — ועיין
 השו"ב ח"ס יו"ד סי' שני"א — וכתתי צוה במק"א.

ט — מייחז את יתברר שהגויס שם דעהם לבעל את בית
 החיים, או גם שיש משם מצוסם על זה פשיטא דמורה
 לרז הפנוים משם, ודבר פשוט ועל מלב כזה לא כיון הגה"ל
 משארמאש ז"ל, וכבר דמורה החקיפות היו מקרים כאלה
 לרוב.

י — אבל כל זמן שנה נתברר שהגיע למצב כזה עלינו
 לחשוב להיראת הגה"ל משארמאש שהוא הי בעל
 המעשה הזה, להיות שש ואל"ת, ואלו תקוח שהלדדים יתנו
 לב לדברים האמורים למעלה, ואם ישנו מהנאמר לעיל
 האחריות רוצנה עליהם, ואנו את נפשינו הללו.

תוס' דמ"ח

סימן קעט

7 ← עש"ק דברים תוון תשד"מ לפ"ק, פה אוברנאו ע"י לוצרן יצ"ו.
 כבוד ידידינו הדגול הרב הג' צדיק במעשיו ומוכה
 הרבים כש"ת מוה"ר אברהם לייפנער שליט"א.
 ברקלין יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהבה.

בישבי פה נחתי לב להשיב בקצור על אשר שאנ כ"ח
 בענותותיו צ"ע וכחצ צענין מי שנוטה למות ל"ע
 וצדק העצב וכפי המלצ אין שום מליאות שיכול להטיו מלבו
 את מחויבים לעשות פעילות ע"י מאשינע"ן וכדימה להאריך
 את חייו, או אם יכולים להמנע מזה ונחה מהחפצים כמה
 שאלות, וכבר כובאו סיקות אלה כמה פעמים, וכ"ח העיר
 כי לכאורה מדברי רמ"א יו"ד סי' של"ע שבי דמוחר להסור
 מוגע ויאות נשמתו ונשמע דכאורה דכ"ש שאין חיוב לעשות
 פעולות להאריך שעות או ימים, ואמנם עומד נגדו הלכה
 מפורשת באר"ח סי' שביע דמחללין שבת על חי שעה, ומבואר
 שם צביאור הלכה צמ"ז דאף בגוסס מחללין שבת להאריך
 רגעי חייו, וכן משמע סחימת הפוסקים, ולכאורה הלכה
 האת צו"ד סותר הלכה זו, ושאל דעתי העני' הזה.

הנה ככל החזון הזה שבי צב"ל סי' שביע להוכיח דגם
 על הגוסס מחללין שבת, וברא"י מתוס' דזה מ"ד ע"כ
 ומא"י ששם הסמ"ג כבר מבואר כן בהשבות שבות יעקב
 ח"א סי' י"ג ועיקר ברא"י ממה שהביא הסמ"ג דנתר"ן
 לגמרי מפקחין ומולחין אותו לחיי שעה מהא דיש מסכת
 שמתות המעלים עיניו ה"ז שופך דמים, והתם בגוסס קאי

צעומק בין קבר לקבר ולא ידעתי מאין פשיטת לי — נבי
 דמהאי דיו"ד סי' שס"ז לענין ק"ש ותפלה אין ראי
 גמורה להאמרי יושר ולא תיבדח להמנח"ל דהאם שאני דעל
 החיים דנים להרחיק בין קריאתם ק"ש להקבר וזודאי לענין
 זה מהני מחילה גם מלמעלה, משא"כ לענין לקבור צעומק
 הקרקע זה אלל זה יתכן דלריך מחילה מיוחדת ולא מהני
 מחילה הרגילה אשר נעשית על יד זורת הקבר מלמעלה,
 מכ"מ מסברא דצרי הגאון מהר"ם אריק בעל אמרי יושר
 נלאין יותב.

אל"א דלמעשה ל"ע כיון דהגאונים כ"ל נעלם מהם המצואר
 בתשובת רמ"ע מפלנו סי' מ"ד שכי תו"ד ח"ל שברי
 חפילו לדיק ולדיק אין קוצרין זה ח"ל אלל צהפסק עפר ו'
 טפחים כדצרי ר"כ גאון ז"ל ורשע אלל לדיק חפילו צכותל
 מפסיק אין קוצרין, וחפילו רשע קל אלל רשע חמור ע"כ
 וע"ש, — ולדעת הגה"ל מנח"ל הג"ל י"ל דר"ל צכותל
 מלמעלה אלל צכותל גם צעומק האדמה סי' דשרי מכ"מ זה
 לכתחלה, אלל דיעבד אס כבר נקצר שפיר דמי לסמוך על
 המקילין בזה, ועוד דהא כי הח"ם צתשובה יו"ד סי' שס"ז
 דאף דאין קוצרין רשע אלל לדיק מכ"מ דיעבד אמריין אולי
 כבר נתכפר לו, ואף שבתשובת מהר"ם ח"ז סי' מ"ז הרבה
 להשיב ע"ז, מכ"מ לבסוף הככים לדברי הח"ם מלמד חוטא
 ומחטוא הרבים שאין מספיקים צידו לעשות תשובה, כגון
 מאכיל ערופות לישראל וע"כ. ע"ע ח"ו סי' קצ"ז

מכ"מ אף שצטע"ת מחילה י"ל דבתחלוקת שנוי כ"ל, מכ"מ
 עשית אהל שהחיר הגאון אמרי יושר נלע"ד דלהלכה
 למעשה הוא דרשות אחרת הוא לגמרי, וכנראה דע"כ ג'
 מחילות צעונן בזה, זכר לדבר דיני רשויות לענין עירובין
 ור"ה, ואע"פ שמתחילת של האהל אינם יורדים למטה צעומק
 הקרקע מכ"מ בכזה פשיטא דשעה הקרקע צעל לרשות המיוחד
 שצטע"ת ע"י האהל או הבית, וגם הרמ"ע מפלנו יורה בזה.

והשתא לענין פינני לא"י — ראשית דבר הרבנים הגאונים
 ה"י מטעלים ופאפא זלכ"ה תלו הפינוי צאם ח"א
 להחזיר הגדר וא"כ לריך לעשות כל טלדקי שצטע"ת להחזיר
 הגדר ולכ"ה"פ מחילה (ע"ד שכי הגאון בעל אמרי יושר) וגם
 אס חי אפשר להחזיר הגדר או שום דבר שיעול נגד החשש
 של ההלכה שאין קוצרין רשע אלל לדיק, — הנה מעכ"ת
 כתב בשם יודעים כי צמקום הקצרות שם מרובים מי תכום
 והארץ להח עוצא ומלואים מוס ויש ספק אס יש צכלל מה
 לפנות כי צמקום שיש מוס הרבה פעמים לא נמלאו חפילו
 עלמות.

ואעתיק בזה מ"כ צעניו צט"ת צצט הלוי יו"ד (קמא)
 סי' ר"ז אחרי שצארתו יסודי פינוי העלמות צה"ז
 ח"ל וצתשובת מהר"ם שיק יו"ד סי' שני"ד צענין פינוי למקום
 אצותיו שיש לו ע"פ הלכה אותו ביתר כפינוי לא"י כי הגאון
 מהרמ"ש דשצ וח"ה עדיף דאולי כשפיתח הקבר ימלא שם
 רקבון וגלד וח"ה יכה לקצו ונמלא שניוול המה שלא לנורך
 — והוסיק עוד דלא ראינו ולא שמענו דעשו כזאת, וכעין
 זה הולכין אחר המנהג ע"כ — ומעין זה כי ג"כ מרן הח"ם
 ציר"ד סי' שני"א דעכשיו נשתנו המנהגים בזה אלל מחמת
 אונם.

והנה מומרת הגאונים ז"ע קולא היא לגבי דידן דהא סיים
 הח"ם דמחמת אונם נוהגים גם צה"ז, וכן לא שייך

אע"פ שמוחר. כ"ו כתבתו פה צח"ל צלי ספרים ע"כ לא
 הארכתו עוד, ואולי יזכני הש"ח לצאר עוד ולמלות ההלכה
 צפרטיות יותר, והצבתו עכ"פ מפני כ"ה.

ע"ע ח"ו סי' פ"ז, סי' רפ"ג — חריני ידידו דוש"ת — מצפה לרחמי ה'
 ל

סימן קפ

כבוד ידידי המכובד הרב הגאון הצ' איש חסיד ומזכה
 הרבים קצט"ת ר' יעקב יצחק נייבאן שליט"א —
 רב דתטידי בעלזא מוגטרעאל יצ"ו.

אחדש"ט וש"ת באה"ו.

יום חתמול קבלתי מכתבו והנני אן להשיב מפני כבוד הנפטר
 כלדיק ז"ל — ותוכן השאלה הנה הגה"ל מהר"ם בן
 ההגה"ל מאונגואר בן הגה"ל בעל ערוגת הנושם זלכ"ה שצק
 חיים צעורנטא — ונקצר צצית החיים שם, ציה"ה זה
 שייך לכמה קבלות, ומנהיגו ציה"ה צכלל הם עוצבי תורה
 שאין להם שום זיק למנהגי ישראל וקנו שם חלקה אחת לכל
 קבלת הרב המנוח ז"ל, וצאופן שלרגלי הרב מהר"ם ז"ל
 צקצרי חנשי הקבלה נקצרים רק שומרי תורה ומלות ועשו
 צתחלה גדר גבוה לקברו מפני צבודו, וצשנת חש"ה פרצי
 מנהיגו הקבלה הגדר הזה, וכן שאר גדרים ופטו צענין זה
 להגה"ל ר' לוי יצחק גוי"ז ז"ל מטעלים ולהגה"ל ר' יוסף
 גריואלד ז"ל משפא, וכעת לפני צצעות אחדים קצרו
 הקבלה הג"ל מלד מרגלות הה"ל מטעטע הר"מ הג"ל איש
 שלא חי שומר תורה ומלות צאופן שכתע עצרו על המפורש
 ציו"ד סי' שס"צ דאין קוצרין רשע אלל לדיק, ואתם מסופקים
 צדרכי התורה אס לעשות מחילה דיעבד בין הקצרים
 (והספיקות יתצארו צח"ד) או לפנותו לאה"ק אלל ספק
 צידכם מטעם שיצואר.

הנה צענין מחילה כדי ללאת ההלכה דאין קוצרין רשע
 אלל לדיק עיין סנהדרין מ"ז ע"א ושם ח"ו ע"א
 צמשה ורש"י שם, הנה צתשובת אמרי יושר ח"ז סי' ג' פסק
 צפשיטות דמהני בין מחילה בין צנין אובל, ומוכה להדיא
 מדצרו דמחילה מהני חפילו צצנית רק למעלה מן הקרקע
 לא צעומק בין הקצרים דהא הציא מהאי דיו"ד סי' שס"ז
 סי' לענין ק"ש ותפלה דדי להרחיק ד"א או עשית מחילה
 דמוחר מיד אחורי המחילה, וכן מהא דיו"ד סי' שצ"א סי' כ
 לענין הרחקה עומאה דאו ד"א או מחילה, ואף שנידד צתחלה
 דהרחקה ד"ה מכ"מ צענין צני"ד, מכ"מ שוב הוסיק להקל
 דמוחר מיד אחורי המחילה, יח"ר זכר לדבר ממשי"כ צס"ה
 סי' תרי"ד דעיון של התחברות לדיקים לרשעים מענין כלאים,
 וצכלאים קוי"ל צצית שצכרם זורעים צחוכו פ"ה דכלאים,
 וצאמת ממש ג"כ ראי דמחילה מפסקת דהא קוי"ל צ"צ כ"ו
 ע"א ועוד דהי גדר צינחיס זה סומך לגדר מלחן וזה סומך
 לגדר מלחן אטפ"י שמתערבים מלמעלה, ועיין ריש צ"צ צרש"י.
 וראשונים, איצרת לודי צעניו אין להציא מכלאים לכאן דא"כ
 גם פאה ר"ל זורת הפתח צעלמא יהני עיין עירובין י"א ע"א
 וע"צ שם דמהני לענין כלאים מכ"מ יהי איך שיהי דעת הגאון
 אמרי יושר צרור דמהני מחילה למעלה.

וכ"ה הציא ממשי"כ צתשובת מנחה חלעזר ח"ז סי' מ"א
 דלא מהני מחילה רק אס גם למטה הולכה המחילה

בעזה"ת

ספר

וישב משה

חלק ראשון

שאלות ותשובות, ובירורי הלכות, רובם מצויות
ונחוצות, בענינים שונים, על ד' חלקי השו"ע
ערוכים, להעיר אזנים, ולפתוח שערים.

ובתוכו קונטרס כל הזכויות שמורות (קאפירייט), קונטרס שכר שדכנות

אשר חוננתי מהחונן לאדם בינה, ברוב חסדיו אשר גברו ברוב חמלה,
צבי ומסר לן אורייתא, למידלי חספא ולאסוקי מרגניתא, בדבר ה' זו הלכה.

מנאי הצעיר והקטן בישראל

משה זאב זארגער

פעה"ק ירושלם תוכב"א

שנת שאלות ותשובות וישב משה (תשמו) לפ"ק

סימן עו

גוסס להסיר דבר שמעכבו למות — מוחו הפסיק מלפעול והלב עובד עדיין ויסוריו גדולים וכה"ג האם מותר להפסיק מליתן אונפוזיא או שאר דבר, להערה בעלמא ולא להלכה.

13

76 (א) ולענין הספק השני נראה לענ"ד צדור שכל ענין שאינו הורגו צדיים רק מונע רפואתו כגון אינו בכלל יוצא כלל כמו שנבאר.

ונקדים בזה שדועים דברי הרמ"א (יו"ד סי' שלט) בשם הש"ג (דמיון לקי"ל (שבת קנא ע"ב) שכל המעמך עיני הגוסס הוא שופך דמים משום שמקרב את מיתתו ה"ה) שאסור להסיר הכרים מחמת הגוסס, משא"כ דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון להסיר קול דופק עזים או להסיר מלח מעל לשוני שאין בזה שום מעשה כלל אלא שמסיר דבר המונע מותר, ועיי"ש בש"ך (פק"ו) שכתב לחלק בזה שהאיסור הוא מפני שמתנועע הגוסס משא"כ להסיר המלח מעל לשונו, כתב שם בנה"כ דמיעוט קל אינו כלום, ומכ"ז יוצא שכל מניעת עיכוב המיתה מותר, ולכאורה קשה דמאי שגא מהא (דב"ק כו ע"ב) ורק כלי מראש הגג וה"י מחמיו כרים וכסותם צא אחר וקדם וסילקס פטור מ"ט בעידנה דשד"י פסוקי מפסקי גירי, ומשמע דגרמא צמיקין הוה שאסור לכחלה (כמ"ש בצ"ב כג ע"א), וגם צנידו"ד הא קי"ל ההורג את הטריפה הגם דגברא קטילא הוא וההורגו פטור, מ"מ אסור לכחלה כמ"ש הרמב"ם (פ"ב רוצח ה"ח) שפטור מדיני אדם הרי שחייב צדיני שמים, ואין לומר דהתם הוא הורג את הטריפה ממש משא"כ המסיר את המונע מן הטריפה דהוי גרמא דהיי שעה שרי, דמאי שגא.

רש"י שם וזה לא שייך בזה, והגם דמיעוט גוססים חיים ולהכי ההורג את הגוסס חייב, הנה כבר כתבנו האחרונים (עי' פ"ח אה"ע סי' י' ויו"ד סי' שלט) דמיעוטא דמיעוטא הוא כמו משאל"ס* להכי אבד ממנו חוקתו שיחפשא ואין צריך להשתדל להאריך חימתו כלל.

1 ודהגם שמ"מ הא גס על חיי שעה מחללים את השבת (כמ"ש יומא פה ע"א), ועיי' בנה"ל (סי' שכת) שהביא ממאירי טעמא שיוכל להיות שישוב אותו שעה ויחודה, וכתב היא ע"ז דלא קי"ל הכי שגם אם אין לו הכרה ולא יבוא לידי הכרה לעולם מ"מ מחללים שבת עליו משום חיי שעה, (ולא זכיתי להבין דברי התוס' (גדה מד) שכתבו דגוסס צדיי אדם ההורגו פטור משום דרוכ גוססים למיתה והא שמחללים עליו השבת הוא משום שאין הולכים בפקו"ל אחר הרוכ עכ"ד, דמ"ל הא דהא גוסס צדי"ש ההורגו חייב הגם דרוכ גוססים למיתה ואינו תלוי זכ"ל, ואדרבא משום דמיעוט גוססים לחיים כתב הרמ"ה (סנהדרין עח) דחייב אי לאו דנימא דמיעוטא דמיעוטא הוא והטעם כמ"ש לעיל, ועכ"פ אינו תלוי זכ"ל, וצ"ל שם תמה ע"ד התוס' הנ"ל דהא גס משום חיי שעה מפקחין את הגל, וכתב שהתוס' רצו לכלול בזה שאם הרופא אומר שצתרופותיו יתרפא לגמרי מחללין על הביטול וכיו"צ ולא אמרינן דמשקר שיש מיעוט שיוכל לחיות יעו"ש, ואינו מוכן דהא גס אם כולם מתים את"כ שומעים לו שמסתמא נוכל עכ"פ להאריך חייו בזה וז"ל, אבל יש ללמוד מדברי התוס' (גדה מד) שכתבו גבי עובר צמעי אמו שמותר להורגו הגם שמחללין עליו השבת כמו גוסס צדי"א כהנ"ל, שהגם שמחללין על חיי שעה אינו מוכרח שיהי חיוב להצילו, וה"ה גוסס צדי"ש הגם שההורגו חייב מ"מ למנוע הצלמו אין איסור.

77 ובלענ"ד שזה ודאי שאם אין טעם נכון לקרב מיתתו אסור צ"ע ואסור להציל בעצמו וק"ו בחבירו, אבל היכא שאנו רואים שיש לו יסורים, וחיים מועטים אלו אינם חשובים חיים כלל אמרינן, שהגם שדין רציחה ודאי שייך צ"י שאסור לרצחו צ"ע, דלא דרשינן טעמא דקרא וצדדי כבשי דרחמנא למה לך, אבל מאידך גיסא אין צו מנזה דלא תעמוד על דם ריעך שאין שום מנזה להאריך חייו דוקא כיון שאין תקוה להצילו, והגם שהוא צדיי שמים להצילו, והרי קי"ל (צרכות ח' ע"א) אפילו חרב מונחת על זוארו של אדם לא יתיאש מן הרחמים, מ"מ כבר כתב הר"ן (נדרים מ' רע"א) דפעמים שצריך לזקש על החולה שימות והוא אם מנטער החולה בחוליו הרבה וא"א לו שיחי' ח"ו יעו"ש, והרי דבעל יסורים שאני כיון שנתיאשו ממנו כבר, והגם דאין לדמות תפילה לרפואה כמ"ש האחרונים (או"ח סי' רפה) לענין תפלה בשבת, מ"מ נראה שאינו חייב להצילו שהצלתו ילפינן מקרא והשנונו זה אצידת גופו (כמ"ש בסנהדרין עג), וכיון שאינו יכול להשיב לו גופו פטור, וכן קרא דלא תעמוד על דם ריעך פירושו דעני שיחזור על כל נדדים שלא יאבד דם ריעך כמ"ש

2 ודהגם שהאמת הוא כמ"ש בנה"ל שם שאין הטעם דוקא משום דאולי ישוב ויחודה, דהרי גס קטן מרוץ מחללין עליו השבת להאריך רגעי חייו, דילפינן מוחי בזה, וכן לכל הני תנאי (יומא פ"ד) דילפי ממוצת וממילה ומחחרת מחללין כה"ג, ופי' בנה"ל שם צאורך דוחי בזה הוא כמ"ש הרמב"ם (פ"ב שבת) שאין משפטי החורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש יעו"ש, אבל נראה שמכ"ז אין ראוי אלא שהגם שאין בחייו תועלת לשמירת החורה, מ"מ חייב בעצמם הוא תועלת להאריך חיי יהודי, הגם שאין בזה שמירת תומ"ס כלל (כל שהוא אינו עבריין צמודי).

וע"ע בשו"ת צי"ש (חשו"מ סי' קלב) שכתב ג"כ, שלהתוס' נדה מותר להרוג עובר הגם שמחללים עליו השבת כדי שישמור שבתות הרבה, אבל בחוס' (חולין לג ע"א) וצתוס'

הוכר כבר תחלת יציאת הנפש, משא"כ אם הוא גוסס ע"י חולשה שלא הוכר תחלת יציאת הנפש כלל, וכל הנפש בתוכו תלוי על בלימה גרידא, אבל לא יצא ממנו מקצת נפש כלל והבן.

* ולהכי לענין אבילות אם הוא גוסס אחרי ג"י מתאבלק עליו למחרת מ"רב כידוע, ולפי"ז אין לומר כמ"ש (לעיל סי' עה) בשם הרמ"ה לחלק בזה, דהא לפימ"ש הפמ"ג גם טריפה מיעוטא דמיעוטא חיים, וע"כ צריך לחלק ביניהם דבטריפה שהוא ע"י מכה

14

פס"ד שיכבו על אחר מן סמימת התנור כמ"ש האחרונים (ס"ו ס רע) וה"ה זוה, וכ"כ כה"ג כש"ג (מקור דברי הרמ"א) והאריך בדרישה לבאר דבריו.

וד"ל הש"ג (פ"ג דמו"ק דט"ז ע"ב ד"ו) ולפי"ז אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תלך מותר להסיר אותו הגורם ואין צורך כלום, שהרי אינו מניח לנפשו על הנר ואינו עושה מעשה, אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטלו ממקום למקום כדי שתלך נשמתו במהרה נראה דודאי אסור דהא מניח לנפשו על הנר עכ"ל, ומתבאר מדבריו כמ"ש, דהעיקר תלוי אם עושה פעולה בגוף הגוסס אם לא, ומ"ש דמאי דאסור להניח דבר על הגוסס הוא משום שהוא כמו לתת מים בנר בשבת, ו"ל שאסור בזה הגם שאינו מזוין, אבל להסיר המלח שעל לשונו שהיא פעולה חלונית לעכבו ממייתה מותר להסיר ממנו, כיון שאינו מזוין המת לגמרי שאינו עושה פעולה לכבות, רק מסיר דבר המעכבו ואינו חיותו כלל רק הוא קרוי דבר המעכבו, משא"כ המסיר ממנו חיותו ודאי דלא גרע ממזוין ממקומו שאסור*.

ג) ועפ"י ז' נראה במה שדנו רבני זמננו בחולים שונים רח"ל קודם מיתתם שקושרים עליהם כים עם חמץ (אוקסייטשען) וכיו"צ, שכל זמן שינשום האויר הזה יחי, אם הוא באופן שאין שום תקוה לחיותו כלל וכלל לפי אומדן הרופאים, ונסתפקו אם חייב להניח עליו הכים ולמלאותו מחדש אם לא, ולפי"ש נראה שאם אינו גורם לו יסורים ודאי שאסור דהא מחללין עליו השבת על חיותו, והגם דינמא דהמסיר ממנו האויר הזה פטור מ"מ ודאי שאסור לכתחלה והוי כשופך דמים, אבל אם גורם לו יסורים מותרים שאין בזה שום חוּעלת, ו"ל דלכאורה כל זמן שהחמץ קשור עליו הוא חלק מחיותו והוא השמן להנר שהמסתפק ממנו חייב משום מכבה ואין שום היתר להסיר ממנו חיותו ממש, דהא הוי כנוגע בנר ממש לנשון הש"ג.

רק שמעתי ענה לזה שכיון שהרופאים ע"כ הם זריכים להחליף הכים מוזמן לזמן לא ישימו לו כים אחר ועי"ז ימות במהרה, והנה ז"כ שגם אם ע"י אי ההקרה יגרום לו יסורין אסור כיון שגורם לקצר חייו ממש, אבל גם אי ההחלפה נראה שאסור הגם שאינו עושה מעשה גרמא כלל, שע"כ יש מנוה להאריך חיותו גם על חי שעה שכל שעה שחי יהודי הוא ריוח נקי (כמ"ש הבה"ל הנ"ל, והוא ע"ד מ"ש חז"ל (ב"ק פג ע"א) אין השכינה וכו' נמצא זה גורם לשכינה שהסתלק מישראל רח"ל וה"ה בנידו"ד), אבל מ"מ נראה שהכל לפי ראות עיני צ"ד זוה, כיון שכה"ג אינו רגישה ממש, ואינו כמו להסיר האויר ודאי שהוא רוצה ממש כהנ"ל (ומ"ש בבלי ונמשך אחריו בערוה"ש למרן, שהטעם שהותר הסרת המלח מעל לשונו הוא דכיון דאסור ליתן המלח לעכבו מיתתו כמ"ש כס"א דשלא כדן הוה לכן מותר להסירו, הנה כפיה"ג שלא עיין כש"ג מקור הדין, שהגם שבתחלת דבריו כ"כ על הס"ח (שכתב שאין משימין מלח על לשונו שלא ימות, משא"כ מ"ש בטושו"ע שימת מלח הכונה הוא כדי שלא יסריח כמ"ש בדרישה כה"ג, ו"ב, והוה דלא כמ"ש הבלי"ו ו"פ), אבל מסו"ד מבואר לענ"ד בהדיא דלאו דוקא נקט, וכנ"ע שרי

(סנהדרין נט) מפורש שאינו מותר, וכתב שזה תלוי בפלוגתא ר"י ורבנן אם צ"נ נהרג על העוצרים, ועי' מהר"ש עגלי (ח"ו סי' פו) שלא הביא דברי חוס' נדה רק הביא חוס' חולין וכתב שע"כ להתוס' איכא איסור תורה, (ושם נראה הספר בהערות הגאון מטשעביץ ו"ל העיר שהגם שפשוט לשון חוס' נדה משמע שמותר לגמרי מ"מ כבר העלה בשו"ת צ"ש דמותר לאו דוקא יעו"ש, ואגב שיטפא כ"כ שהצ"ש לא כ"כ לדברי התוס' נדה, וגם לא ידעתי האך אפשר לפרש דברי חוס' נדה הכי יעו"ש וד"ל), וע"ע בזה במנ"ח (מנוה רלו) מ"ש בזה באורך לענין עובר ואכמ"ל עוד.

וע"ע במנ"ח (קונטרס קומץ המנחה מנוה רלו) שכתב דהמעל"ד כיון שאינו שייך ב"י והשבות לרבות הצידת גופו שאינו נוהג בצחידה מדעת אף על לאו דלא חטמוד על דם רעך אינו מוזהר, דאל"כ היו"ל למימר בסנהדרין (עג) דנ"מ במחל"ד אע"כ שגם על הלואו אינו מוזהר, והגם שהאחרונים חולקים עליו כמ"ש לעיל, מ"מ סו"מ למדנו דלא ודא אחד הוא והבן, וע"ע מ"ש בזה הרדב"ז (ח"ה סי' ריח).

ובבה"ל שם שכתב שמרוץ שנמצא תחת הגל גרוע מווסס שגם מיעוטא דמיעוטא ליכא דחי, ולא ידעתי מנ"ל הא, ולדבריו יש לחלק בין גוסס ציד"ש לגוסס ציד"א דליכא מיעוטא דמיעוטא שנוכל להציל חייו, אבל הוא תמוה לומר כן דאולי יבוא רופא וירפאנו ואי צדרי ל"י קמא חי, ומש"ש בשם האו"ה שאע"פ שנתרוץ מוחו מצילין אותו לחי שעה כדאמר במס' שמחות המעשים עיניו של מת הרי הוא שופך דמים עכ"ל, ו"ל דאינו שופך דמים ממש הוא, דהא הוא גוסס ציד"א, וכבר הוכחנו דכה"ג אם אין תקוה להרופאים לרפאותו הוא פטור, רק לכאורה קשה דא"כ מנ"ל להאו"ה ללמוד ממס' שמחות דאירי בגוסס ציד"ש כסתם גוסס וההורגו חייב, לנידונו דאירי בגוסס ציד"א שההורגו פטור, ו"ל טעמו משום דמשנתנו (שבת קנא ע"ב) סתמא קתני גם בגוסס ציד"א דהא מעלמין את המת קתני, משמע דכ"ע אסור, וברדב"ז (פ"ד אבל) כתב שהגם שרוב גוססים למיתה הוא דוקא כשאינו לפנינו משא"כ כשהוא לפנינו הוא בחוקת חי יעו"ש, ולענ"ד גם טריפה הוא בחוקת חי ואסור להזוין ומ"מ אין חייבים עליו, וז"כ לדינא והבן.

ג) אבל כ"ו הוא דוקא כשיש חוּעלת להאדם בחייו, כמו שמסתקים את הגל שהגם שאין בחייו חוּעלת, מ"מ מקיל ממנו יסוריו או תועלת אחרת, אבל אם התועלת הוא להיפוך להקל יסוריו לכאורה אין מנוה להציל חייו. ולהכי אין איסור אלא להזוין שמכבה את נר נשמתו בהזוהו (כמ"ש כה"ג שבת קנא ע"ב), אבל גרם כצויו אין איסור מה"ת גם בשבת אלא כשעושה פעולה תחת הנר ממש כמו אם הוא מסתפק מהשמן שבנר או נותן מים תחת הנר ממש (עי' או"ח סי' רסה) שמקרב את כיצויו, (וידועים דברי התוס' והרא"ש פ"ב דצ"ה בזה ואכמ"ל), וה"ה הכא שאינו אסור רק לעשות פעולה בהגוסס גופי ולא לגרום מיתה להגוסס ע"י שאינו עושה פעולה בהגוסס עצמו, ו"ל דהסרת המלח מלשונו שהותר הוא משום שאינו חלק חייו ממש, רק הוא הדבר הגורם להאריך חייו, וכן בשבת יש מתירים לסתום התנור אם אינו

15

להסיר הגרמא שלא ימות, וכמ"ש דר"ש לזכר דצ"ו, שכל שאינו עושה מעשה בו ננגיעה לא איכפת לן והסרת המלת היו נגיעה ע"י דבר אחר ואינו מוזח כלל, וכ"י מדברי הרמ"א בד"מ והב"ן, וזוהו אין היתר כלל גם אם הוא מצער החולה מאוד וו"פ.

ובראה עוד שגם אם לא איכפת להחולה שימות, אין שום היתר שלא להחליף לו האויר והוצאת המים וכל המצטרך לו גם אם הוא עולה בדמים מרובים, רק אולי אם הוא מפריע רפואת חולים אחרים ממש וע"ג אם ינמא שהם קודמים כיון שהוא חיי שעה גרידא כמוכ"ן, והכל לפי ראות עיני צ"ד, כי גם אם יש צד להחיר, הרופאים חשודים ע"י ונקל בעיניהם וילפינן ממקלקלתא (ירושלמי ור"ש פ"ב דמו"ק), אבל אם עיכוב המיתה הוא צער גדול להחולה, לכאורה חיי אפשר לצדד א"י להחליף הכיס עם החמטן לפימ"ש וע"ג והכל לפי ראות עיני צ"ד, כ"י לדינא.

והגם שמת נכון הוא שאם החולה הוא בדעתו יש להסביר לו שאין הצער שזה בנזקו, כידוע מ"ש הרמב"ן (בשער הגמול) ששעה אחת בגיהנם הוא קשה יותר מיסורי איוב שבעים שנה, וכבר כתבו הסה"ק ששעה אחת יסורים צעוה"ז הוא שקול כנגד הרבה וכו' עד בלי שיעור וערך, ואשרי המקבלים צאהבה, אבל כ"ז אם הוא בדעתו אבל אם הוא אינו בדעתו וצפרט צמצעט ציסוריו רח"ל אולי י"ל כהנ"ל, והרי הר"ן (נדריים מ') כתב צדינו הקדוש הכי והגם שאין לדמות וכו', אבל הרי גם לרבינו הקדוש הועיל יסורין כמ"ש (צ"מ פה), וע"כ שהחולה עצמו שאני משא"כ אחרים צריכים להתפלל להקל יסוריו אפילו ע"י מותו, והרי כמה אמוראים לא נתרנו בזה כלל (כמ"ש ברכות ה' ע"ב), ואולי ר"ו יותר בצורה ובתפילה כראוי, וצפרט ציסורין שאינם של אהבה והחולה עוצר ע"כ על כל וכו' רח"ל, והשי"ת ילילנו מהם והמונס, וזוהו לחזור בתשובה שלימה ולא ידח ממנו נדח אנס"ו.

והגם שיש טוענים שאולי צהימים המעטים הבאים ימלאו תרופה עבדו כמו שקרה כבר בעמים רחוקות, הנה מדין תורה אין לחוש לדברים רחוקים, והלוא ידוע שצארצות אירופה נהגו מאז להלין המחים משום שקרה עובדות שהמוחזקים למחים נתעוררו לחתי' שהי' עילוף וחוסר הכרה, ומ"מ המורה לא חששה לזאת, כמ"ש מרן הס"ס (פי' שלח) שכל שמוטל כאבן דומם ואין בו שום דפיקה ונטל הנשימה אין לנו אלא דברי תורתנו הקדושה שהוא מת, ומ"ש (ברפ"ח שמחות) שמבקרים על המחים עד ג"י ופ"א חי אחד אח"כ כה שנים והוליד בנים, הוא מקרה בעלמא ממקריים הרחוקים אחד לאלף שנים ואפילו מיעוטא דמיעוטא לא הוה ואינו נכנס בגדר

חוששים למיעוט צפקו"נ יעו"ש צאורק, וה"ה צנידו"ד שאם הוא דבר רחוק מאוד שיחפרא, מסתברא לכאורה שאין לחוש לזה כיון שמרבה יסוריו על מגן והיינו כשהחולה מרגיש ציסוריו הרבה כהנ"ל, כן חיי לענ"ד צ"י לדינא שלא יקרה ח"ו, אבל למעשה אין להקורא לסמוך עמ"ש, כי עני חיי צדעת ובמזימה, ואין צדי מלאומה, ודברי המה להעירה, ויפקו בזה גדולי ההוראה, צצברא ישרה וסייעתא דשמיא, ועליהם אנו סומכים.

ד) ונחזור לנידו"ד, שק"י צנידו"ד שאין אנו עושים מעשה צידים רק מונעים רפואתו משום חיי עולמיות, גם אם ינמא דגם עכשיו נקרא יותר מחיי שעה, סו"ס הא אינו מונע רפואתו אלא משום תועלת חיי עולמיות שהם חיים ארוכים צריאים כדרך צנ"א פשוט דשרי.

ועוד נראה כיון שכל מניעת הרפואה הוא משום מ"ע דוהצננו זה אצידת גופו, הרי גם המשיב אצידה צריך לתשוב הפסד הצידה ושכרה כמ"ש (צצ"מ כח ע"ב) והצננות לו ראה האין משיצנו לו, וא"כ פשוט דכה"ג ודאי יכולים למנוע רפואתו משום רפואתו הצרורה השוה יותר, וגם בלא"ה נראה דהא מותר להכנס צצכנת צצכנת נפשות גם משום תועלת ממון במה שדרך העולם הוא צכך, כמ"ש הנוצרי"ת (חיו"ד סי' י') שכל מה שהוא לצורך פרנסתו ומחייתו מותר להכניס עצמו לסכנות גדולות, כמ"ש צקרא ואלוי הוא נושא את נפשו, והארכנו בתשובה שהכל לפי רגילות ודרך צנ"א שכל שהוא דרך צנ"א צכך להכניס עצמו לסכנה צצציל תועלת שכזו מותר, הא אם הסכנה גדולה לפי הריח צצאופן שאין דרך צנ"א צכך אסור הן משום חבלה הן משום סכ"כ ואכמ"ל, וכבר האריכו רבני זמננו אם מותר לעשות ניתוח פלסטי על האף משום יופי וכיו"צ ואכמ"ל, וכיון שכבר דשו רבים בצדדים שכלאו פשוט שהכל לפי דעת הרופאים בזה, ולא הארכנו רק שגם אם יחלוק אדם ויאמר דהכא גרע כיון שיש מקרי מיתה יותר מניתוחים רגילים, (ודוע מה שדנו הגדולים לפני מאתים שנה בהשחלות הפאקין, עי' צצפר הבריית להחסם מוילנא בזה ואכמ"ל), והא שהארכנו האחרונים אם מותר לתת תרופות שהוא סכנה שימות מיד, איירי צצאופן שהוא גורם מיתה מיד ממש צידים ולא וו"ו, לכן הארכנו דהכא ודאי שרי דמה"ד אין איסור רק יש כאן משום לא תעמוד וכו' וכה"ג ודאי שרי, וק"ו שלענ"ד פשוט דכל חייתו עכשיו אינו נקרא רק חיי שעה כמו שהארכנו לעיל א"כ פשוט בזה להחיר.

והשי"ת יציל עמו בני"י שלא יבואו לידי שאלות כאלו וכל המחלה לא אשים עליך כי אני ה' רופאך בעזהי"ת. מרצש"ק וישב ב' דחנוכה תשמ"ג לפ"ק

סימן עז

שלח להרב שאלה ובנתיים נתערב אם ידיעת הספק לבעה"ב או ידיעת הרב נקרא נודע — ספק איסור שנתבשל בכלי ונעשה אבי"י — ידיעת המוכר או השו"ב או אחרים או פועל נכרי או חפשי ועוד — דבר המצוי או ידוע לכל רק הוא ע"ה.

בעזהי"ת

פריסה, וזנה קיי"ל דפסק אחד בגופו וספק אחד ע"י תערובת אם לא נודע הספק פריסה קודם שנתערב יש להק"ל בהפ"מ אב"ל אם נודע התערובת בנתיים אין להק"ל, רק יש להסתפק

מעשה חיי שחונני אחד חיי לו שאלה ע"י ריאת עוף אחד ונתערב העוף עם אחרות קודם ששאל להרב והרב הטרפו אח"כ משום ספק

יחל ישראל

שו"ת עיונים ובירורי הלכה

בעזרת החונן לאדם דעת

15/07/2018

ישראל מאיר בלאאמו"ר הגאון ר' משה חיים זצוק"ל לאו

הרב הראשי לישראל

איור חסידות

חלק שני

יורה דעה

מהדורה שניה

ירושלים, תשס"ג

17

סימן פא

הגוסס הרי הוא כחי

ראשי פרקים:

מצינו במסכת שמחות שהגוסס כחי לכל דבר * דברי המאירי דגם לחיי שעה מחליין שבת * יחמתת חסדי' נוגדת חשקפת תורת ישראל * דברי הכתב והקבלה דגם בהמתת חסד איכא שם רוצח * ביאור החילוק בין קירוב הגוסס למיתה לבין חסרת המונע * חילוקו של השבות יעקב בין בקי ברפואה לשאינו בקי * תמיחה על ראיית השבות יעקב * בנידון ניתוק חולה מסוכן ממכונת הנשמה * החילוק בין אם עיי' החצלה ישנו שינוי בעצם טבעו של החולה לבין אם החצלה היא פעולה צדדית.

ובמאירי ביומא (פה, א) כתב, התחילו לפקוח (את הגל בשבת) יבדקו בחוטמו ומצאוהו חי משלימין בפיקוחו אף על פי שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפי' שעה אחת, שבאותה שעה ישוב בליבו ויתוודה, עכ"ל. ומבואר שמחללים שבת עבור חיי שעה משום שאף בזמן קצר זה הוא יכול לחזור בתשובה. ולמדנו מדבריו את ערך קדושת החיים, ועד כמה חשוב כל רגע ורגע בחיי אדם. וכן כתב שם רבינו יהונתן מלוניל, עיי"ש. וראה בענין זה בדעת זקנים לבעלי התוס' (בבראשית ט, ה, הובאו בבית יוסף יו"ד סי' קנז), וראה גם במנחת חינוך (מצוה לד), ובגשר החיים (ח"א פ"ב ס"ב), ועוד.

ונראה עוד דיש להוסיף, שהמושג "המתת חסד" אינו מובן ע"פ השקפת תורת ישראל. כלומר, אם יש בפעולה המסויימת משום המתה, אין כל היתר בעולם לעשותה, ומי שעושה כן רוצח נקרא, ותהיה כוונתו לטובה כמה שתהיה, וכגון אם כוונתו למנוע מהחולה את היסורים וכיו"ב, הואיל וע"פ דין תורה נאסר עלינו ליטול אפילו נפש כל דהוא מן האדם, וכמו כן נצטוינו לעסוק בהצלה כל מה שאפשר. ולפיכך אין להביא כאן את כל השאלות בענין המאבד עצמו לדעת שאע"פ שנאסר מן התורה והוא בכלל רציחה, וכמו שהביאו הפוסקים מדברי חז"ל, מ"מ איכא איזה

76 איתא במסכת שמחות (פ"א), הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר לעולם וכו'. אין קושרין את לחייו ואין פוקקין את נקביו ואין נותנין כלי של מתכות ודבר שהוא מיקר על טיבורו עד שעה שימות שנאמר (קהלת יב, ו) עד אשר לא ירתק חבל הכסף. אין מזיזין אותו ואין מטילין אותו על גבי החול ולא על המלח עד שעה שימות. אין מעמצין את עיני הגוסס, הנוגע בו ומזיזו הרי זה שופך דמים, שהיה רבי מאיר אומר משל לנר שהוא מטפטף כיון שנגע בו אדם מכבהו, כך כל המעמץ את עיני הגוסס מעלין עליו כאילו הוא נוטל נשמתו. אין קורעין ואין חולצין ולא מספידין ואין מכניסין ארון עמו בבית עד שעה שימות. אין משמעין עליו ואין משננין עליו את מעשיו, רבי יהודה אומר אם חכם הוא משננין עליו את מעשיו. **ומבואר** בדברים אלו שהיות שהגוסס נחשב כחי אסור לעשות דברים המקרבים את מיתתו, ואף דברים כדיבורים אודות מצבו אסור, והעושה אחד מדברים אלו נקרא רוצח. וכן נפסק ברמב"ם (פ"ב מהל' רוצח ה"ז), אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות, ואפילו הרג את הגוסס נהרג עליו, עכ"ל. (ועיין בגמ' בשבת קנא, ב, וראה גם ברמב"ם פ"ד מהל' אבל ה"ה. והובאו דברים אלו להלכה בשו"ע יו"ד סי' שלט ס"א. ועיי"ש בש"ך, ובערוך השולחן סק"ג, ובחכמת אדם כלל קנא סי"ד).

181

וגם כלפי הדברים המצריכים דעת כקנינים וכדו' הוא נחשב בר דעת, דיעויין בשו"ע אבן העזר (סי' קכא ס"ו) שהרי הוא כחי ויכול לגרש. וכן יעויין במשנה בערכין (ו, ב) האומרת, הגוסס והיוצא ליהרג וכו' ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב, וא"כ גם לגוסס יש את כל הדינים של אדם חי. ועיין ברש"י בקידושין (עח, ב, ד"ה כשהוא גוסס), ובתוס' שם (ד"ה לא צריכא) הביא שנחלקו בזה שני התירוצים שם. וראה ברא"ש בקידושין (פרק עשרה יוחסין סי' טז), וברשב"א בגיטין (ע, ב), ובר"ן ובמרדכי בגיטין שם. אבל ברמב"ם (פ"א מהל' ערכין הי"ג"ד, וראה בביאור המשנה למלך שם) משמע שכל דיני המשנה בערכין היינו ביוצא ליהרג בלבד ולא בגוסס, ויעוין ברדב"ז ובלחם משנה שם, ועיין בבית יוסף שם באריכות. (ועיין בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכז, וראה בספר לחם שמים להגאון יעבץ על המשניות בערכין שם, וכן בהגהות ר"ש טויביש על ערכין ד, א, ובספר גט פשוט סי' קכב סקב"א, ובקצות החושן סי' קפח, ובמחנה אפרים הל' זכיה ומתנה סי' טז, ובנתיבות המשפט סי' רמח סק"י, ובמרחשת ח"ב סי' י אות ד, ועוד האריכו האחרונים ואכ"מ).

והנה כתב הרמ"א (יו"ד סי' שלט ס"א), וכן אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אסור להשמט הכר והכסת מתחתיו מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה, וכן לא יזינו ממקומו, וכן אסור לשום מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כדי שיפרד, אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים, או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש, מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע.

והעולה מדברים אלו הוא שאסור לקרב מיתת הגוסס. אלא שאם הנידון אינו בקירוב המיתה ממש, אלא בהסרת המונע את מיתתו, כלומר שבדרך הטבע היה אותו אדם מת, אלא שיש איזה מונע צדדי וחיצוני שמרחיק את מיתתו,

אופן שמותר כמו שהיה אצל שאול המלך, ואין כאן מקום להאריך כמה שכבר האריכו המפרשים, אך נציין כמה מהם, דיעויין ברמב"ן בתורת האדם שער ההספד, וברא"ש במועד קטן (פ"ג סי' צד), ובטור ובשו"ע (יו"ד סי' שמה סעיף ג), ובים של שלמה (בבא קמא פרק החובל סי' נט), והפתחי תשובה ביו"ד שם בשם תשובות בשמים ראש (סי' שמה), ופסקי הרקאנטי (סי' טט), ועוד רבים, וראה בשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' כד).

ולתוספת הענין יש לציין את דברי הכתב והקבלה על הפסוק "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם" (בראשית ט, ה). ועמדו המפרשים בביאור הכפל של "מיד האדם מיד איש אחיו", ולשם מה התוספת של "אחיו". וכתב שם הכתב והקבלה, נראה לי כי יש שני אופני רציחה. אם לרעת הנרצח לנקום נקמתו ממנו או לקחת ממונו וכדומה, ואם לטובת הנרצח כשהוא משוקע בצער גדול ויבחר מוות מחיים, כאבימלך שאמר לנער שלוף חרבך ומותחני, וכשאל לעמלקי עמוד עלי ומותחני. על שני אלה דבר הכתוב, על ההורג לרעת הנרצח, הנעשה רק מפחותי בני אדם, יאמר "ומיד האדם", כמו שקרא לאנשי דור הפלגה לפחיתותם "אשר בנו בני האדם". ואל השני הנעשה לרצון הנרצח ולטובתו, אשר גם איש המעולה במדרגה וגם כשהוא מאוהבי הנרצח ידמה כי מצוה הוא עושה להמיתו כדי להשקיטו מצער, על זה אמר "מיד איש אחיו", שהוא איש, עומד במעלות נפשיות, וגם הוא אחד מאוהביו. ויזהיר קרא בין שופך דם האדם לשנאתו, בין לאהבתו, עד כאן דבריו.

ובעיקר דין גוסס נתבאר כבר במשנה באהלות (פ"א מ"ו) שדינו הוא כחי לכל דבר ואינו מטמא טומאת מת, והיינו משום שכתוב "בנפש האדם אשר ימות" (במדבר יט, יג), ולמדו מכאן שטומאה זו שייכת רק אם כבר מת, ונפסק כן גם ברמב"ם (פ"א מהל' טומאת מת ה"ט, עיי"ש).

19

חרף שע"י כך תתעכב מיתתו ויוכל לכתוב צוואה לביתו), וא"כ כיוון דמותר לעשותו, ודאי מחללים שבת משום פקוח נפש לחיי שעה והוא ברור. (וכן נפסק גם בברכי יוסף או"ח סי' שכט ס"ד, ובאליהו רבה שם סק"א, ובתוספת שבת שם סק"ד, ובביאור הלכה שם ד"ה אלא).

קרי מפורש שגדולי הפוסקים הרגישו בשאלה זו, אבל עדיין הגדרים אינם ברורים, דמגין לו להשבות יעקב החילוק בין מי שבקי ברפואה למי שאינו בקי ברפואה. וכן העיקר קשה, איך מותר להסיר את המונע יציאת הנפש, והרי אדרבה, אם נצטוינו על חיי שעה, הרי צריכה להיות חובה עלינו לעשות את כל האפשר כדי למנוע את יציאת הנפש ולהאריך את החיים.

ובאמת גם את הגמ' בעבודה זרה שהביא השבות יעקב במאן דבלע זיבורא צריך להבין, דהתם הטעם שיש להשקותו חומץ ולהאריך את חייו הוא כדי שיצוה על ביתו, ומשמע שבמקום שלא שייך ענין כזה לא עושים כן, והרי כך צריך להיות החיוב מעיקר הדין כדי להציל חיי שעה. והשבות יעקב עצמו כתב ללמוד מגמ' זו דהואיל ומותר לעשות מעשה זה, ודאי שמחללים שבת משום פיקוח נפש, וצ"ע איך לא הרגיש בשאלה זו, דאם זו הצלה עבורו א"כ אין זה היתר אלא חיוב, ואין זה רק משום לצוות על ביתו, אלא מעיקר הדין של מצות הצלת נפשות שדוחה את לא תעשה שבתורה.

ועוד דבלשון הגמ' יש לדון, דהגמ' אומרת אפשר דחיי פורתא, והיינו שאין זה אלא ספק הצלה, וכבר הבאנו לעיל (בסי' ג) את שיטת הפוסקים שאין מחללים שבת להצלת חיי שעה אלא רק בהצלה ודאית ולא בספק הצלה, ולשיטתם אפשר לומר כאן שבאמת לא מחללים שבת על הצלה כזאת. ברם מ"מ עדיין צ"ע דאף אם אין מחללים את השבת בספק, מ"מ בפשטות נראה שחיוב הצלה בודאי שיש, ואילו בגמ' נראה שאין כאן חיוב, אלא רק אפשרות לצוות על ביתו, וצ"ע.

באופן כזה מותר להסיר את אותו המונע. ועיין שם בלבוש ובט"ז ובש"ך מה שנתקשו לענין כר וכסת (וראה בערוך השלחן שם סק"ד), ומ"מ זה המבואר בדבריו. ובאמת יסוד זה צריך ביאור, שהרי נצטוינו לחלל שבת אף על חיי שעה, ומדוע לא יהא עלינו חיוב גמור להאריך בידיים את חיי הגוסס, אע"פ שאנו יודעים שאין כאן אלא חיי שעה. וגדולה מזו מצינו שלא רק שאין חיוב לעשות כן, אלא אפילו אם כבר נעשה מעשה כלשהו למניעת המוות ע"י אחרים, מותר לנו להסיר את המונע וממילא תוקדם מיתת הגוסס, וצ"ב טעמא מאי.

ומצאתי בתשובות בית יעקב (סי' נט) שהרגיש בשאלה זו, וע"פ זה כתב לדינא שאין מחללים שבת על הגוסס, וגם בחול אין עושים לו רפואה, מפני שאין לעכב את יציאת הנפש. ולדעתו יש חילוק בין אם מצאו ארם שראשו מרוצץ תחת המפולת שמחללים עליו את השבת, לבין גוסס שאפילו בחול אין עושים לו מאומה, ועיין שם בדבריו אבל לא נתפרש בהם החילוק בין הנושאים.

← **ובתשובות** שבות יעקב (ח"א סי' יג) חולק בתוקף על הבית יעקב, ופוסק כדברי התוס' בכמה מקומות, שמחללים שבת על גוסס. והוסיף השבות יעקב וכתב, ומה שכתב הבית יעקב עוד דאסור לעכב יציאת הנפש אף שבקי לעשות רפואה לחיי שעה, דבריו אינם מובנים, דודאי לעכב יציאת הנפש לעשות מי שאינו בקי ברפואה אסור לעשות, אבל מי שבקי ברפואה למנוע ממנו הגסיסה לפי שעה, או למנוע ממנו את גרם המיתה כגון לפקח עליו את הגל לחיי שעה ודאי דמותר לחלל עליו את השבת, כדאיתא בסוף יומא (שמותר לחלל שבת ולהוציא אדם מתחת גל אבנים), פשיטא דמותר לעשותו. וכדאיתא בפ"ק דעבודה זרה (יב, ב) האי מאן דבלע זיבורא מחיי לא חיי, מיהו לינקיייהו רביעתא דחלא שמזג אפשר דחיי פורתא עד דמפקיד אביתיה (דהיינו, מי שבלע צירעה חיה בשבת והוא גוסס, מותר להשקותו חומץ

והנה בזמנינו נפוצה השאלה על ניתוק חולה מסוכן ממכונת הנשמה מלאכותית, ולכאורה זהו ממש הדין שכתב הרמ"א שהבאנו בריש דברינו, אלא שצריך עדיין לבאר את גדרי ההלכות בזה. ולכאורה נראה לומר כך, שבאמת יש לחלק בין עשיית רפואה לעשיית דבר שאינו רפואה אלא הוא רק איזו שהיא עצה למנוע את יציאת הנשמה. דאמנם יש מצוה של השבת גופו שחייב כל אחד מישראל להציל את חייו של חברו באיזה אופן שיוכל.

ברם דברים אלו אמורים רק אם ע"י ההצלה שעושה ישנו שינוי בעצם טבעו של החולה שאפשר לו להמשיך לחיות, וכגון בסוגיא ביומא בדין של נפלה עליו מפולת שמחללים שבת גם לחיי שעה, והיינו שמפנים את המפולת, מפני שהאדם עצמו יוכל לחיות יותר זמן אם לא תהיה המפולת עליו מאשר כשהוא מתחתיה, ונמצא דאדרבה יש עליו דבר חיצוני המעכב את המשך חייו, ובודאי שחובה להסירו. וכמו כן חובה עלינו לעשות הכל למען חולה להמשיך את חייו אפילו חיי שעה כל דהוא, אם ההצלה היא כפי טבעו של עולם, והיינו להאכילו ולהשקותו וכדומה. וכן כל מיני רפואות חובה לעשות לו, הואיל וע"י הרפואה ישנו שינוי מהותי בגוף עצמו ביחס למחלה, מפני שכעת יכול הגוף להתגבר ולחיות. אבל אם הענין הוא הפוך, שאין כל אפשרות להאריך את חייו באופן הטבעי שלהם, אלא לפי טבעו של עולם חייו הולכים ונגמרים, ואנו עושים פעולה צדדית המונעת את גמר חייו מבלי שיש שינוי מהותי בגופו עצמו, וגם אין זה כפי הטבע עצמו, באופן כזה אין כל מצוה להאריך את החיים, ועל מקרה זה לא נאמרה מצות השבת גופו, שהרי באמת אין בזה שום השבת הגוף, כיוון שלאחר המעשה הגוף יהיה באותו מצב שהיה מבלי כל תוספת כח עמידה כנגד מה שנגזר עליו (ועיין לעיל סי' נד"ה).

ולפ"ז נראה שכל מה שמצינו שמחללים שבת על גוסס והדין הוא שהרי הוא כחי לכל

דבריו, וכפי שהביא השבות יעקב להלכה בשם התוספות, היינו דוקא בעשיית רפואה המחזקת את הגוף עצמו כנגד המצב בו הוא נתון. ומעתה אפשר לומר שזאת היא כוונת השבות יעקב שמחלק בין בקי ברפואה לשאינו בקי ברפואה, והכוונה של בקי ברפואה היא, שהוא עושה דבר של רפואה ממש, משא"כ שאר מילי שאינם נעשים ע"י בקיאים ברפואה, הכוונה היא שאינם אלא אלו שהם אופנים המונעים את יציאת הנשמה, וזה לא נכלל במצות השבת גופו.

→ **ולפי** חילוק זה היה נראה לומר שגם השקאת החומץ למי שנשכתו צירעה שהגמ' לומדת שאין בזה אלא כדי לצוות על ביתו, ומשמע שאין זה בכלל פיקוח נפש שדוחה שבת, ולא כפי שפסק השבות יעקב, צריך לומר שאין בזה גדר של רפואה וחזוק הגוף כנגד המצב, וכמו כן גם אין זה הסרת גורם חיצוני לאפשר את המשך חיים כמו פינוי מפולת, אלא האדם הזה כבר נחשב לאדם מת, והארס כבר נבלע בדמו ובנפשו, ופעולת השקאת החומץ דומה למה שהזכיר הרמ"א שהוא עיכוב צדדי ליציאת נשמתו. וכאמור כך נראה בפשטות ע"פ הגמ', אמנם השבות יעקב נקט שפעולה זו היא גדר של רפואה ומחללים שבת בעבורה, ולכן למד מכאן לכל פעולת רפואה שיש לעשותה, וכנתבאר.

→ **והנה** מקור הפסק של הרמ"א הוא בשלטי גיבורים (מועד קטן פ"ג דף טז, ב, מדפי הרי"ף אות ד) שכתב על האמור ברי"ף שם שהנוגע במת בשעת מיתתו הרי זו שפיכות דמים. וכתב שם, ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגים קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת ששומטים הכר מתחתיו כדי שימות מהרה, שאומרים שיש במטה נוצות של עופות שגורמים לנפש שלא תצא. וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא להסיר המנהג הרע ולא עלה בידי, ורבותי חלקו עלי, והר"ר נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר. אחר כמה שנים מצאתי בספר החסידים סי'

תשכג סיוע לדברי שכתוב שם, ואם הוא גוסס ואינו יכול למות עד ששימוהו במקום אחר, לא יזיזוהו משם. אמת כי דברי ספר החסידים צ"ע, כי בתחילה כתב שאם היה איש אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים, ואין הנשמה יכולה לצאת, מסירים החוטב משם, דמשמע היפך ממה שכתב אח"כ. אלא שיש לתרץ הכי ולומר דודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה, כל זה אסור, כדמשמע שם מלשונו. וכל כיו"ב שרי להסיר הגרמא ההוא, אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור. והלכך אסור להזיז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו וכו', עכ"ל.

והנה יעוין שם עוד בדבריו שביאר את החילוק בין עשיית פעולה למהר את מיתתו, לבין הסרת המונע ליציאת נשמתו. ונראה שתוכן הדברים מתאים עם מה שנתבאר, דחוטב עצים, וכן שימת מלח שהוזכרה בספר חסידים וברמ"א שם, כל אלו הן סגולות מסויימות כדי לעכב את יציאת הנפש. ואותן לא רק שאין חיוב לעשותן, אלא יש בזה גם איסור, כמבואר בספר חסידים, ומשא"כ ענין רפואה, וכנתבאר.

וע"פ דרך זו נראה לבאר גם את ענין הנוצות שגם הוא גדר סגולה שאכן דבר זה מותר, הואיל ובטבעו אין לו לחיות, אלא שיש רק בעיה של הזזת החולה שהיא גופא מקרבת את מיתתו וכמובן שזה אסור. וכמו כן ענין העברתו למקום אחר, י"ל שהאיסור הוא בגלל שמזיזים אותו וע"י כך מקרבים את מיתתו, או שי"ל שאדרבה במקום האחר יש איזו סגולה לקירוב מיתתו, וזה אסור. אבל לעולם אם אינו כן, אלא שבדרך הטבע היה לו למות כמו שהוא במקום אחר, ורק במקום הזה יש איזו שהיא מניעה אז מותר.

ומעתה יש לראות לענין הפסקת מכוונת הנשמה, ובאמת אין כל האופנים שוים, ובוודאי שאם לפי אומדן הרופאים אין תועלת וסיכוי כל שהוא שע"י פעולות ההחיאה הללו יחזור החולה

לחיים, אלא כל המעשים אינם אלא למנוע יציאת נשמה, יש לדון שפעולות אלו דומות למה שהבאנו מהפוסקים שאלו מעשים שאינם אלא מעכבים את יציאת הנשמה, ואין חיוב לעשותם, וכפי העולה מהספר חסידים גם כן יש למנוע מלעשותם. וכאמור כמובן שהנידון הוא שכל פעולת הלב והריאות נעשית בצורה מלאכותית גרידא, והם עצמם אין להם כושר וכח תפקוד.

אלא שיש להדגיש שבוזה עצמו לא סגי, הואיל ויש מקרים שע"י הפעולות הללו חוזרים איברים אלו לתפקודם. אלא כאן הנידון להתיר הוא במקרה שגם נהרסו כבר תאי המוח בגלל חוסר חמצן, וממילא אין כל תוחלת בחיים הללו, ובלי המכוונת המפעילות איברים אלו בצורה מלאכותית היה החולה מת מיתת עצמו, ואנו מחזיקים אותו בחיים בניגוד למצב הטבעי שלו.

עוד יש לציין את פסקו של מו"ר הגרש"ז אויערבך שליט"א המתיר לתת זריקות מורפיום וכדו' לחולה הסובל מכאבים קשים והזריקות יקלו עליו את הכאבים אך יש בהם כדי לקרב את מיתתו. אם אין בכל זריקה וזריקה כדי לקרב את מיתתו, אלא רק בצירוף כל הזריקות יש השפעה על קיצור חייו, אם הזריקות ניתנות רק לשם הקלה על כאבים יש להתיר לתת לו אף בכמות גדולה ללא התחשבות בהשלכות על קירוב מיתתו. אך אם החולה נמצא במצב שהזריקה האחת תקרב את מיתתו באופן ישיר, אין היתר לתיתה, אלא בתנאים שכתבנו לענין חיות עצמית ללא מכשירים, ועיין גם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"יג סי' פז).

ובתשובות אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ג) → נתבאר שאף לדעת השבות יעקב, אם הרופאים רק מאריכים את חיי הגוסס כדי ליטול ממנו איברים להשתלה, ואינם מרפאים אותו בכך, אם חיי השעה שהוא חי הינם ביסורים אסור לעשות זאת, אף אם טוענים הרופאים שהחולה אינו מרגיש מאומה, עיי"ש. וראה גם שהאריך

22

זה הוא דיני נפשות ממש, מן הראוי להדגיש כי לא באתי להכריע את ההלכה, אלא כדרך שקלא וטריא, ולזקני וגדולי הפוסקים שבדור ה' עליהם יחיו, להם משפט הבכורה לפסוק בכל מקרה ומקרה לגופו, כי אין ללמוד ממקרה אחד למשנהו בענין כה חמור כאשר ההלכה תלויה ממש בהבדלים של כחוט השערה בין מוות וחיים, ובודאי שאין לרופאים לעשות מעשה לפני התיעצות הלכתית במקרה הנידון.

L

(כיו"ד ח"ג סי' קלב) בנידון ניתוק מכונת הנשמה, ושם נתבארו פרטי הלכות חשובות, וכן בשו"ת שרידי אש להגרי"י וינברג (ח"ג סי' קכז), ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סי' פט פי"א).

אח"כ ראיתי ויכוח חשוב בנידון זה בין חכמי ירושלים הגאון ר' זלמן נחמיה גולדברג שליט"א והגאון ר' לוי יצחק הלפרין שליט"א, שנדפס בקובץ עמק הלכה אסיא (ח"א עמ' 64-83 וכן בח"ב עמ' 183-206), עיין בדבריהם. והואיל ונושא

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 250